Abdulâziz Mecdi Tolun Efendinin Anlatımıyla

Kutbu'l-Ârifîn, Gavsu'l-Vâsilîn
MÜRŞİD-İ KÂMİL
AHMED AMÎŞ EFENDİ
Kaddese'llâhü sırrahu'l azîz

Yazan
Darüşşefaka Lisesi
Eski Felsefe ve İçtimaiyat Muallimi
Osman Nuri ERGİN

TAKDİM

Osman Nuri ERGİN Beyefendinin Balıkesirli Abdülazîz Mecdi Tolun Hayatı ve Şahsiyeti, İstanbul , 1942 basımlı kitaptan alıntılanarak hazırlanmıştır.

Düzenleme: İsmail Hakkı
Kapak: Bülent Engez
Baskı: Seçil Ofset - İstanbul

Matbaamız tarafından basılan bu değerli eseri, ücretsiz olarak temin edebilirsiniz
TEL: 0212 629 06 15
www. secilofset. com
info @ secilofset. com

İçindekiler

“Hazreti Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemden bana gelinceye kadar bu tecelliye kimse mazhar olup erişmedi.
Ben ise Rahmanirrahim tecellisine mazharım.
Benden şer beklemeyiniz.”

Ahmed Amîş Efendi
Kaddese’llâhü sırrahu’l azîz

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على رسولنا محمد

وعلى اله وصحبه وسلم اجمعين

Kutbu'l-Ârifîn, Gavsu'l-Vâsilîn
AHMED AMÎŞ EFENDİ
kaddese'llâhü sırrahu'l azîz

(1807-20 Şaban 1338-9 Mayıs 1920 Fatih-İstanbul)

Ahmed Amîş[1] Efendi; Tırnovalıdır. Hangi tarihte doğmuş olduğu, belli değildir. Üstâd (Abdülâziz Mecdi Efendi)'nin beyanlarına göre Ahmed Amîş Efendi:

"Tevellüdüm (1223) tedir, derlermiş." [2]

---

[1] Amîş kelimesinin Arapçadaki **amiş** veya **a'meş**'le ilgisi yoktur. Bu kelime Rumeli'de amca mânâsında **"amm"**ın tasğir (küçültme) sigası olup **"amcacık"** demektir. Rumeli'de çok sevilen çocuklar bu tâbirle çağrılırları olup, **"Türbedâr" veya "Türbedâr Ahmed Efendi"** isimleriyle de tanınır.

(H. Hasan KÜÇÜK; Halvetiye-i Şabaniyye Silsile ve Evrâd-ı [Kitap]. - İstanbul: Seçil Ofset) kitabında "Amîş" olarak yazmış olması ve dile uygun gelmesi açısından bu kullanım tercih edildi. Fakat mezar baştaşında عمش (A-m-ş) yazmaktadır. (Hazırlayan)

[2] Hicrî 1338 senesi Şaban'ına, yirmisinde (9 Mayıs 1336 - 4 Haziran 1920) irtihal buyurdukları zaman 116

Ahmed Amîş Efendiye, mürşidi Ömer'ül Halvetî:

"Ahmed senin tevellüdün, belli değildir."

dermiş. Bu söz mecazî ve tasavvufîdir. Böyle demekle hakikati, ruhiye itibariyle ne zaman doğduğun, yani mevcut olduğun belli değildir, demek istediğini Abdülâziz Mecdi Efendi izah ederlerdi.

Memleketinde medrese tahsili görmüştür. Fakat Ahmed Amîş Efendinin asıl söylemeğe ve yazmağa değer cephesi sûfiyâne hayâtıdır.

Ahmed Amîş Efendi, henüz 14 yaşında bir genç iken hak ve hakikat sevdası gönlüne düşerek bir mürşide ulaşmak ister. O sırada Rumelinin Servi kasabasında Sadık Efendi adında bir müftü, aynı zamanda uyanık bir mutasavvıf varmış. Ahmed Amîş Efendi, bulunduğu Tırnova kasabasından Servi kasabasına gidip, bu zata intisap etmek niyetiyle oaraya gider.

Müftü Efendi, o günlerde ziyaretçilerin çokluğundan kendisini görmek istiyenlere karşı itizar (özür) edilmesini adamlarına tembih etmiş bulunur. İşte müftü efendi bu kararı verdikten sonra 14 yaşında bir genç çıkagelince, adamları, verilen emre rağmen, 9 saatlik bir yoldan yürüyerek gelmiş olan ateşli bir gencin görüşmeden dönüp gitmesini muvafık görmeyerek keyfiyeti Sadık Efendiye haber verirler. Gelmesine ve görüşmesine müsaade eder. Çocuk huzuruna girince:

"Oğlum daha gençsin, vaktin gelince ırkı temiz birisi gelip seni bulunduğun yerde irşat eder."

---

yaşında olduğu da rivayet edildiğine göre, bu tarihlerde meselâ- 1222 (1807) de doğmuş olmaları lâzım gelir.

diye tebşir etmiş, bunun üzerine Ahmed Amîş Efendi Tırnovaya dönerek o vaktin gelmesine ve ırkı temiz bir adamın kendisini irşat etmesine intizar etmiştir. Yaşı yirmiye geldiği zaman Ömer Halveti kaddese'llâhü sırrahu'l azîz adında bir zat seyahat tarikiyle Tırnovaya uğrar, bu gençle görüşür ve onu irşat eder.

Vak'ayı kendi ağzından naklen söyleyen Abdülâziz Mecdi Efendi derdi ki:

"Ahmed Amîş Efendi bunu anlatırken عرقي تميز **(ırkı temiz) cümlesindeki** (ع) **(Ayın) maruf tabiriyle çatlatarak söylerlerdi."**

İsmail Fennî Bey, Ömer Halvetiye yetişmiştir. Halk arasında Şeyh Ömer Efendi diye anılırmış. Tırnovanın Bulgar mahallesinde, şehrin fatihlerinden **Kavak Baba** adına vaktiyle yapılmış, fakat zamanla mahvü münderis olmuş olan tekkeyi ihya ve inşa ettirerek Halveti tarikatini orada neşre başlamıştır. Tekkenin evkafı oldukça zengindi.

Şeyh Ömer Efendi; Tırnova'da az zamanda feyizli bir muhit vücuda, getirerek birçok irşada ve tenvire kabiliyetli ve hakikate müştak kimseleri başına topladığı gibi Hıristiyanlarla Musevilerden bir hayli kimsenin İslâm dinine girmelerine de sebep olmuştur. İsmail Fennî Bey bunların birçoğunun adını saymakta, hattâ kendi arabacılarının da o mühtedilerden biri olduğunu söylemektedir. Yine bunlar arasında **Marko** denilen biri varmış. Memleket hekimi olan bu adam; Bulgarların o komitecilik ve azgınlık devrinde bile müslümanlara iyi muamele, hattâ iyi hizmet edermiş. Halk; bu

türlü kimselere, gizli din taşır, der. Mar- konun bu hizmeti Şeyh Ömer Efendinin de gözünden kaçmamış olacak ki bir gün Müridi Ahmed Amîş Efendiye:

“Ahmed, der, Marko hastalanmış. Git, benim adıma onu ziyaret et, halini, hatırını sor ve şu pusulayı kendisine ver.”

der. Ahmed Amîş Efendi; bu emir üzerine gidip Marko’yu ziyaret eder ve şeyhin selâmını ve afiyet temennisini söyledikten sonra pusulayı da verir. Marko derhal pusulayı açar ve içinde kelime-i şahadet yazılı olduğunu görünce:

“Biz ona çoktan inandık ve iman getirdik!”

der, bir hafta sonra da ölür.

Ölümünü haber alan Şeyh Ömer Efendi, yine müridi Ahmed Amîş Efendiyi çağırarak:

“Marko ölmüş, git, benim tarafımdan cenazesinde bulun!”

buyururlar. Bu emir üzerine Ahmed Amîş Efendi de gidip cenaze merasimine iştirak eder. Fakat Tırnova gibi bir İslâm muhitinde başı sarıklı bir mektep hocasının, bilhassa papazlarla birlikte bir hiristiyan cenazesinde bulunuşunun müslümanlar tarafından iyi karşılanmıyacağı da bildiğinden cenazeyi bir müddet uzaktan takip eder, aynı zamanda şeyhinin emirlerini harfiyen yerine getirmek arzusu da kendisini bilfiil merasime iştirake ve Marko’nun tabutunu bir kaç adım olsun taşımağa zorladığından kiliseye yaklaşıldığı bir sırada yanındaki bir papaza

“İlmi çok iyi bir adamdı, ben de son İnsanî hizmetimi yapmak isterim!” der.

Papaz, bunun için öndeki büyük papaza müra-

caat etmesini söyler, öyle yapar ve o da müsaade edince Amîş Efendi, Markonun tabutu altına girerek bir müddet taşır, bu suretle de şeyhinin emrini yerine getirmiş olur.

İsmail Fenni Bey, Tirnovan'ın en şöhretli âlimlerinden Kelemençeli Hacı Mustafa Efendi ile Şeyh Ömer Efendi arasında geçen bir muhavereyi ve bir hâdiseyi de şu suretle anlatmıştır.

Hacı Mustafa Efendi; camii kebirde tefsir dersi okuturdu. Komşumuz olduğu ve ulemadan bulunduğu için kendisine hürmet eder, her zaman elini öper, hattâ derse giderken kocaman tefsir kitabını elinden alıp camiye götürerek rahlesinin üstüne kor ve yaşınım küçüklüğüne, tefsir dersinden bir şey anlamamaklığıma rağmen, dersi de dinlerdim.

Hacı Mustafa Efendi, ihtiyar, şişmanca, aynı zamanda kelli, felli bir zattı. Evi de **Cami-i Kebir**'e yakındı. Bir gün yine evinden çıkıp derse giderken Şeyh Ömer Efendi ile yolda karşılaştılar ve selâmlaştılar. Aralarında şöyle bir konuşma oldu: Şeyh Ömer Efendi:

"Hocam, seni artık derviş yapalım." Mustafa Efendi:

"Biz enbiyanın mucizelerine, evliyanın kerametlerine inananlardanız. Sizden de böyle bir şey görmeyince teslim olmayız!"

"Bir şey istemediniz ki!"

"Pek âlâ. Ben Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellem Efendimizi şimdiye kadar rüyada görmedim. Delâlet ve şefaat buyurunuz da bu şerefe nail olayım."

"İşte ben de onu niyaz etmeğe gidiyorum."

Konuşma buraya gelince Şeyh Ömer Efendi-

selâm vererek ayrıldı ve her zaman elinde taşıdığı âsasına dayanarak hızlı hızlı, epeyce uzakta olan dergâhına doğru gitti.

Hacı Mustafa Efendi; o gece rüyada ne görmüş ve nasıl görmüşse görmüş, her halde arzusuna çok uygun olacak ki, sabaha kadar sabır ve tahammül edemeyerek, o ihtiyar haliyle, o mülâhham (şişman) vücuduyla ve o azametli ulema kıyafetiyle gece yarısı evinden çıkıp hayli uzakta olan dergâha gitmiş, bizzat kapıyı açan şeyhin hemen ayaklarına kapanarak arzı teslimiyet ve inabet etmiştir.

Yine İsmail Fenni Bey; Şeyh Ömer Efendinin dergâhına kendisinin de arasıra gittiğini, orada yapılan zikirleri gördüğünü ve dervişler arasında en çok heyecan gösteren ve bu heyecanla kademe kademe yürüyerek gözüne girercesine şeyhe en çok yaklaşanın Ahmed Amîş Efendi olduğunu gördüğünü söyler.

Ahmed Amîş Efendinin hal tercümesini, tahsilini hattâ sülûkünü, biraz sonra Evrenoszade Sami Beyin yazısından okuyacaksınız.

Ahmed Amîş Efendinin İstanbula gelmeden önce Tırnavada sıbyan mektebi muallimliği yaptığını, bir aralık İstanbula gelerek **Hamamî Tevfik Efendi** ile görüşüp döndükten sonra Tırnovâda bir hamam kiralayıp onun gibi hamam işlettiğini ve daha önce tabur imamlığı yaparak 1269 (1853) Kırım muharebesine bu sıfatla, iştirak etmiş olduğunu da, İsmail Fenni Bey haber vermektedir.

Ahmed Amîş Efendi, Tırnovada iken sert bir hoca olarak tanınmıştır. İdare ettiği müessese **Amîşin Mektebi** diye şöhret bulmuştur. Çocuklarına ciddî bir tahsil vermek istiyenler bunun mekte-

bini tercih ederlermiş.[3]

---

[3] Ahmed Amîş Efendiden okuyan birçok kimseler, sonraları mühim memuriyetler işgal etmişler, aynı zamanda tahsillerini ilerletmişler, ilimde, bilhassa din ve tasavvuf sahasında da eserler bırakmışlardır. Bunlardan tanıdığım ve bildiğim üç zatın kısaca hal tercümeleriyle eserlerini şuraya kaydediyorum.

a — **İsmail Fenni Bey:** Daha Tırnovada iken maliye hizmetine girmiş, 83 harbinden sonra İstanbula gelerek divanı muhasebatta çalışmıştır. En son memuriyeti Dâhiliye Nezareti muhasebeciliğidir. Arap, Fars, İngiliz ve Fransız dillerini çok iyi öğrenmiştir.

İsmail Fenni Bey sağdır. Bu eseri yazarken kendisiyle bir kaç defa görüştüm. Hocası Ahmed Amîş Efendi hakkındaki izahatlarından istifade ettim. Basılan eserlerini de okudum. Hattâ bir kaç bahsini bu kitaba aldım.

Mufassal hal tercümesiyle 13 ciltten ibaret olan eserleri **Son Asır Türk Şairleri**nde gösterilmiştir.. Bu eserlerin ancak beşi basılmıştır. Resmî mesleği olan maliyecilikten başka edebiyatta, diyanette ve bilhassa felsefe ile tasavvufta, hattâ musikide ihtisas peyda ettiği yazmış olduğu eserlerden anlaşılmaktadır.

b — Mustafa Enver Bey: Medrese tahsili görmüş, lisan mektebine girerek fransızca öğrenmiş, posta ve telgraf memuriyetine intisap ederek muhaberat müdürlüğüne kadar çıkmış ve 1325 (1909) de ölmüştür. Profesör Doktor Süheyl Ünver, bu zatın oğludur. Eserleri şunlardır:

1-Hikem-i Ataiyye tercümesi. (Atâullah İskenderaninin 310 hikemi ve felsefi sözünün tercümesidir.)

2- Mizan-ı Hakikat (İbni Kemal'in bu addaki eserinin tercümesidir)

3-Tedbirat-ı İlâhiye: Muhyiddin Arabî'nin bu addaki eserinin yalnız sekizinci babının tercümesidir. Kitabın bu

kısmı şer'i ve hikemi ferasetten bahseder. Şair Hakanî, Hilliyesinde bu bahisten istifade ederek o güzel beyitleri söylemiştir. Mütercim; eserinde. Hakaninin beyitlerini Muhyiddin Arabinin sözleriyle karşılaştırmıştır.

4- Hacc-ı sûri ve manevi;

5-Mücmerat-i nabigatüzzübyanî tercümesi: (Manzumdur ve 61 beyitten ibarettir.)

6-Kalb ve ruh (İhya-ül-ulüm'dan tercümedir.)

7-Levayih tercümesi (Eser Molla Caminindir);

8-Hidaye tercümesi (Esirüddin Epherinin Hidaye adlı kitabının sonunun tercümesiyle birlikte şerhidir.);

9-Fena Fil-müşahede tercümesi (Eser Muhyiddin Arabînindir);

10-Hilyetül-ebdal tercümesi (Eser Muhyiddin Arabînindir.) Mütercimin yalnız bu eseri 1326 (1910) da basılmıştır. Bütün eserleri oğlunun hususi kütüphanesindedir. Değerli ve faziletli oğlu, babasının birçok dinî eserleri ihtiva eden kütüphanesini Bayazıtteki inkılâp kütüphanesine vakfetmiştir.

c-**Hasan Rıza Efendi:** İstanbulludur. Babası Tırnovada posta ve telgraf memuru bulunduğu sırada Ahmed Amîş Efendiden okumuştur. Sonra İstanbula gelerek medrese tahsili görmüş, yazı meşketmiştir. Son devrin en meşhur hattatlarındandır. Aynı zamanda müzehhiptir. Muzikai hümayunda vazife almıştır. Orada imamlık ve yazı muallimliği yapmıştır. Medresetül- hattatin'de de sülüs ve nesih gösterirdi. Musikiye de âşinâ olduğunda şüpde edilemez. كل خطاط جاحل sözüne istisna teşkil edenlerdendir. Çünkü İmam Gazalî'nin **Kitabü'l keşf vet'tebyin fî gurûri'l halk-i Ecmeîn** adındaki eserini tercüme etmiştir. Eserin aslı ile metninin güzel yazısiyle biricik nüshasını, Profesör Doktor Süheyl ünver'in hususî kütüphanesindedir. Edebiyata da inti- sabi vardır.

1294 (1877) de Tuna vilâyetinin elden çıkması üzerine Ahmed Amîş Efendi Tırnovadan çıkmışlardır. Fakat bu tarihten sonra nerelerde ve ne gibi hizmetlerde bulunduklarını kat'î olarak tesbit edemiyoruz. Bilinen şey; uzun zamandan beri Fatih türbedârlığında bulunuşudur.

Bu türbede her zaman iki zat müstahdem bulunurdu. Kendileri buraya geldikleri zaman, **Bekir Efendi** adında biri türbedâr bulunuyorlarmış. Bekir Efendi irtihal buyurduktan sonra Ahmed Amîş Efendi bu vazifeye tayin olunmuşlardır.

Bekir Efendi hakkında yazma bir risaleden şu satırları alıyorum:

"Bekir Efendi Hazretleri âlem-i cemâle yürümeden birkaç gün evvel, pek sevgili müridi mükerrem ve halef-i muhteremleri Ahmed Amîş Efendi Hazretlerine:

"Artık ben gideceğim. Benim yerime birinci türbedâr ol ve evkafa git, muamelesini yaptır."

Buyurmuşlar. Ahmed Amîş Efendi emr-i cenab-ı mürşid-i âzama tebaiyetle evkafa gitmiş, fakat o gün muamele bitmemiş. Akşam olup gelince, vaziyeti şeyhine anlatmış.

"Peki, yarın muhakkak yaptır."

Buyurmuş. O gün de gitmiş. Bununla beraber yine muamelesi bitmemiş. Bekir Efendi daha ertesi gün:

"Git, üç saate kadar yaptır, gel!"

demiş. Üç saate kadar da bitmedikten başka,

Sûfiyane manzumeleri ihtiva eden divanı, oğlu lise edebiyat muallimlerinden Süreya beydedir. 2 Mart 1335 (1919) da Hakka yürümüştür.

daha da üç saat geri kalmış ve nihayet Ahmed Amîş Efendi resmen birinci türbedâr olarak türbeye gelmiş; odada oturan Bekir Efendi Hazretlerinin huzurlarına varmış:

“Ahmed nerede idin? Üç saattir seni bekliyordum!”

diyerek vefatlarının bu suretle üç saat sonraya bırakılmış olduğunu ihsas etmişlerdir.

“Ahmed, demiş, artık ben gidiyorum. Senin yanında ölürsem; belki dayanamazsın. Birkaç dakika çık da, dışarda şöyle bir dolaş, gel!”

demiş. Ahmed Amîş Efendi:

“Peki!”

diyerek çıkmış ve Fatih türbesini şöyle bir dolaşıp geldiği zaman Bekir Efendinin oturduğu yerde ruhunun âlemi bâlâya pervaz ettiğini anlamış. Fakat hâlâ oturur vazıyette görmüştür.

Ahmed Amîş Efendi bu fıkrayı anlatırken ağlar ve

“O, Ölmedi; ben öldüm. O, kaldı.”

buyururlar ve bu suretle ondan lemean eden yüksek hakikatin kendisine intikalini ifade ederlermiş.

Abdülâziz Mecdi Efendi, mürşidinden naklen derdi ki:

“Türbedâr Bekir Efendi, ömrünü kuru ekmek ile geçirmiştir. Fakat kutbıyeti ve manevî derecesi itibariyle ne dese, ne istese derhal olurmuş. Meselâ bir söziyle fakiri zengin, yoksulu bay edermiş. Bu kudret ve bu vazivet karşısında kendi fakri halini ve maişet darlığını hatırlıyarak:

“Yarabbi! Ben senin üvey kulun muyum?”

derlermiş.

Yine o risalede Bekir Efendi hakkında şöyle bir fıkra daha okuyoruz:

“Hükümet Rusyadan Türkiyeye akın eden Çerkesleri Tuna vilâyetinde olduğu gibi; Giritte de yerleştirerek orada bulunan 200.000 raddesindeki Rum ekseriyetine karşı ancak 100.000 kişiden ibaret olan müslüman ekalliyetini çoğaltmak istemiş; fakat Girit beyleri, yani ileri gelen müslümanları bu karara son derecede muhalefet etmişler ve olanca kuvvet ve kudretleriyle Hükümeti, bu yolda icraatta bulunmaktan men’e çalışmışlardır.

Giritlilerin Hükümete karşı takanmış oldukları bu hal ve vaziyetleri Bekir Efendi Hazretlerinin huzurlarında bahis mevzuu olurken; sabrı tükenen müşarünileyh elini Giride doğru uzadıp:

“Allah belâlarını versin!”

demiş, çok geçmeden bu fena dua yerini bulmuş ve zavallı Girit müslümanları beyinsiz başlarının cezasını çekmişlerdir.”

Bu fıkrayı Abdülâziz Mecdi Efendi de naklederler ve sonunda:

“Bekir Efendi Hazretlerini bu yolda fena dua yapmaya mecbur eden, meclisinde söz söyleyenlerdir. Evliyaullahın meclislerinde çok dikkatle idare-i kelâm etmelidir. Onları gücendirmeğe gelmez. Zira evliyanın gayreti galiptir.”

Ahmed Amîş Efendi, Bekir Efendinin yerine birinci türbedâr olduktan sonra, kendi yerlerine de Mehmet Efendi adında başka bir zat getirilmiştir. Mehmet Efendi de maneviyatla meşgul ve kendilerine yakın bulunacak, mahremi esrar olacak kabiliyette uyanık bir kimse imiş.

Ahmed Amîş Efendi bu zata dermiş ki:

“Mehmet, seni öyle bir yetiştireceğim ki kıyamette seni görenleri şaşırtacak ve bu adamı kim yetiştirmiştir?” dedirteceğim.

Bununla beraber Ahmed Amîş Efendi; irtihallerinden birkaç gün evvel, Mehmet Efendiye:

“Mehmet, seni önüme katardım, amma şuûnu bozmak lâzım gelirdi. Ben önüme başka birini kattım.”

buyurarak kendisinden sonra gelecek zatın yüksek makamını anlatmışlardır.

Yine bu mevzu etrafında bir gün haremi âlileri (hanımı) ile görüşürlerken:

“Artık ben gidiyorum.”

Buyurmuşlar. Haremi âlileri de:

“Bu işleri yapmadan nereye gidiyorsun?” demişler. Cevap olarak: .

“YERİME ZORLU BİRİNİ BIRAKTIM. ONU ÖYLE BİR SEÇTİM Kİ BU İŞLERİN HEPSİNİ TEMİZLER VE DÜZELTİR.”

buyurmuşlardır.

BU ZORLU ADAM KİMDİR? Bunu; Allah Teâlâ’dan ve bu sözü söyleyen Ahmed Amîş Efendi ile yerine geçen zattan başkası bilemez.

Ahmed Amîş Efendinin irtihallerinden sonra bu mesele, mensupları ve hürmetkârları arasında çok bahis mevzuu olmuş, Mehmet Efendi intikal buyurduktan sonra da yine tazelenmiş ve bir takım muhipleri tarafından birçok kimselere bu manevî makam bir hüsnü zan ile tevcih, olunmuş ise de; doğrusunu bilmek ve bulmak mümkün olamamıştır.

Hacı Bayram Veli kaddese’llâhü sırrahu’l azîzden sonra da, muhibbanı aynı vaziyet ve zanda

bulunmuşlar; emaneti kutbiyetin kime geçtiğinde reyler teşettüte [4] uğramıştır..

Türbedâr Ahmed Amîş Efendi; damadı müderrisi Ahmed Naim Beyin Şehzadebaşı'nda Fevzive Çarşısı başındaki evinde irtihal buyurmuşlardır.. Cesedi şeriflerini **Fatih İmamı Bekir Efendi** gasletmişlerdir. Bu gasil keyfiyeti dolayısıyla şöyle bir fıkra da nakledilmektedir:

İkamet buyurdukları ev Şehzadebaşında olmasına ve gaslin de tabiatiyle Şehzade Camii imamı tarafından yapılması icap etmesine rağmen, o gün bu camiin imamı mahallede bulunamadığı için Fatih Camii İmamı Bekir Efendi getirtilmiştir. Bekir Efendi, gasil işini büyük bir tazim ve itina ile yaptıktan ve kefenini giydirdikten sonra, hazretin elini ve yüzünü öperek ayrılmış ve hâdiseyi gören Ahmed Naim ve Evrenoszade Sami Beylerle diğer yakınları, Bekir Efendinin gösterdiği hürmet ve tazimi ve aynı zamanda takbil keyfiyetini hayretle karşılamaları, üzerine, bu zat, onların hayretini ve kendisinin neden böyle yapışının, sebebini şu tarzda anlatmıştır.

"Bundan on sene önce bir sabah **Sarıgüzel Hamamı'**na gitmiştim.. Bir kurnanın başında çok yaşlı, aynı zamanda zaif ve nahif bir zâtın güçlükle yıkanmağa çalıştığını gördüm. Yanına gittim. Türbedâr Ahmed Amîş Efendi olduğunu anlayınca, yaşına ve takatsizliğine hürmeten, kendisini yıkamak istediğimi söyledim ve müsaadelerini rica

---

[4] Teşettüt: Dağınık olma. Dallara ayrılma. Çatallaşma. Dağılma. Perişan olma.

ettim.. Kendi kendine yavaş yavaş yıkanacağını ve bu tekliften memnun olduklarını bildirdikten sonra:

"Sen beni sonra bir iyice yıkarsın!"

Buyurdular.

"Ben o zaman bunun mânasını anlayamamıştım. Şimdi bu vazife ve bu hizmet bana düşünce anladım ve kerametlerinin şu suretle zuhur ettiğini görerek hayatta iken bu büyük zata intisap etmediğime cidden acındım. Şefaatine mazhar olmak için elini öperek gördüğünüz gibi, hürmet ve tazim ile huzurlarından ayrıldım."

Ahmed Amîş Efendinin namazlarını da üstâd Abdülâziz Mecdi Efendi kıldırmışlardır. Üstâd bunu anlatırken:

"Pîri tarikat Hazreti Nasuhi'yi mâna âleminde gördüm."

"Ahmed Amîş Efendinin namazını kıldırmak hususunda sana teklif vaki olacaktır. Bunu kabul ve ifa et!"

buyurdular.

"Ben de, o esnada vâki olan imamet teklifini bu emir ve işaret üzerine kabul ve ifa ettim." derlerdi,.

Tabutları musalla taşında dururken:

FATİH TÜRBEDÂRI AHMED AMÎŞ EFENDİ HAZRETLERİNİ;

HÂMİL-İ EMANÂT-I SÜBHÂNİYE, CÂMİ-İ KEMALÂT-I İNSANİYE, KUTB-ÜL-ÂRİFİN, GAVS-ÜL-VÂSILÎN OLMAK ÜZERE TANIRIZ.

EY CEMAAT-İ MÜSLİMİN, SİZ DE BÖYLE TANIR VE ŞAHADET EDER İNİSİNİZ?

diye, orada bulunan cemaate sormuşlar, onlar

da hep bir ağızdan:

“Biz de böyle tanırız ve şahadet ederiz.”

demişler, bu suretle aralarında bulunan bir kısım ulemaya da en son dakikada ve maalesef, irtihallerinden sonra Amîş Efendinin yüksek şahsiyetlerini ve ulu mertebelerini tasdik ettirmişlerdir.

Üstâd Abdülâziz Mecdi Efendi bu büyük zatı, yani türbedâr Ahmed Amîş Efendiyi bir yazılarında:

“İlm-i mektûmu İlâhî’nin alâme-i bî-nazîr;

Zamanında keşf-i hakikate nâil olan eâzîmin Seyyid-i Kebîri;

İlm-i hakîki çeşmesinin âb-ı hayatı;

Sırrı kâinâta müteallik hakîki idrâkin cam-i kemâlatı;

Derecât-ı akliyenin mâfevkindeki makâm-ı bâla terk-i ihtişâm ile kürsî nişini;

Hulasâ; Zamânın hakâik-bîni idi” [5]

diye tarif ve izah etmişlerdir.

Fatih camii hazîresinde metfundurlar. Mezar taşındaki yazı şudur ve müridlerinden Evranoszâde Sami Beyindir:

“Rûh-i pâk-i mürşid-i yekta cenâb-i Ahmede.
Sâye-i arş-i ilâhîdir mualla âşiyân
Matla'-i feyz-i velayettir o kutbu'l-vâsılîn
Sırr-i ferdiyyet olurdu vech-i pâkinden iyân
Râh-i Şâbân-i Velide ekmel-i devrân olup
Ehl-i hilme kıble-i irfan idi birçok zaman

---

[5] Hakâik-bînî: Hakkı hakikatleri görme, tanıma.

Ah kim yükseldi lâhûta, muhit-i vahdete
Oldu envâr-i tecellî-i bekada bî nişan.
Neşvebâr oldukça envar-i cemali kalbime
Parlıyor pişimde eşvak-ı sayfa-yı cavidan
Cezbe-i vahdetle Sami söyledim tarih-i tam

كيتدي كلزار جماله پيرافرد جهان

20 Şa'bân 1338/(9 Mayıs 1920)

Mezar taşındaki yazı şöyledir:

Hâmili emânâtı Sübhâniyye,
Câmi'i makâmâtı insâniyye,
Mürebbî-i sâlikânı Rahmâniyye
El Hâc Ahmed Amîş el-Halvetî eş-Şa'bânî
kuddise sırrûhû hazretlerinin rûhi şerifleri için

EL-FÂTİHA

EVRANOSZÂDE ANLATIMIYLA AHMED AMÎŞ EFENDİ

Ahmed Amîş Efendinin hayatına ve sûfiyane mesleğine dair, Gazi Evranos torunlarından Sami Bey bir risale yazmış ve bu risaleyi, hayatta iken kendilerine de arzederek münderecatını tasvip buyurmuşlardır. Bu defa vukubulan ricam üzerine, Sami Bey yine müşarünileyhin hayatlarını, kısaca yazıp lütfetmişler, birçok ehlullahın menkıbelerine de temas eylemişlerdir. Bu yola sülük edenlerin feyz ve nur aldıkları büyüklerini ne suretle tazim ve onlara nasıl hürmet gösterdiklerini belirtmek için, Sami Beyin yazmış olduğu gibi aşağıya koyuyorum:

“Câmi-i makamât-ı kemâl, aziz-i kuds-i hisâl Eş şeyh Ahmed Amîş-ül Halvetiyyü’ş şabanî kaddesallahü sırrehül-âlî Hazretleri Bulgaristanda Tırnova kasabasında mehdârây-ı âlem-i vücud oldular. Tahsil-i iptidaîyi bil’ikmal, Gelenbevî İsmail Efendinin tilmiz-i benamı olup Filibede neşr-i ulûm eden Uzun Ali Efendinin yetiştirdiği Efadıldan bir zatın ve Vidinli hoca Mustafa Efendi telâmizinden Klemençeli Mustafa Efendinin ve sair eshab-ı kemalin derslerine müdavemetle tekmil-i nüsah eylediler ve uzun zaman mektep hocalığı ile meşgul oldular.

Esasen fıtratlarında meknuz olan cezbe-i ışk-ı İlâhî saikasıyla bir rmürebbî-i manevî de arıyorlardı. Urefa-yı tarikat-i Bektaşiyeden Servili Sadık Efendiye müracaat ettilerse de:

“Sizin nasibiniz bizden değil, ırkı pâklerdendir. Yerinize gidip ona intizar ediniz.” cevabını aldılar

ve bir kaç sene hal-i intizarda kaldılar.

O sıralarda âlem-ül-irşâd ve kutb-ül-efrad Kuşadalı Eşşeyh, Es-seyyid İbrahim Efendi, mensûbininden mertebe-i kemale vasıl olan bazı zevatı, kendilerine niyabeteh birer tarafa gönderdikleri gibi, Kadızâde Ömer'ül Halvetî Hazretlerini de Tırnovaya gönderdiler. Bu suretle memuriyeti maneviyeye irtika edenlerin her biri âlem-i velayeti almış ise de rabıta telkinine salâhiyettar değillerdi. Bu meslek-i âlide rabıta telkin etmek her asırda sahib-i vakitte tecelli eden bir lûtf-i kübradır. **Kuşadalı Hazretleri, hâl-i hayâtta iken kendileriyle şeref-i mülakata nail-olmayanlanın rabıta etmelerini men buyururlardı. Bu gibiler biat ettikleri vekilin delâletiyle âlem-i sülûke dâhil ve istidadı olanlar mertebe-i velâyete vasıl olurlar. Ancak kemâl -bâd-el-kemâl bulmak naib-i ekmel-i Muhammedîye mülâkat ile olur.**

Ömer'ül Halvetî Hazretleri Tırnovaya teşrif edince başta Ahmed Amîş Efendi olduğu halde ulemâdan Emrullah Efendi, eşraf-ı beldeden Hacı Abdullah oğlu Hacı Mehmet Ağa ve takriben 35 sene mukaddem İstanbul'da vefat eyleyen Tırnovalı Süleyman Efendi ve Büyükada malmüdürlüğü maiyetinde müstahdem iken irtihal eden Hacı Nesip Efendi ve diğer birçok taliban-ı ışk-ı Muhammedi; Ömer'ül Halvetî Hazretlerinin, meclis-i pürnur-ı ezkârmda sermest-i cezebat-ı hakikat oldular;

1259 senesinde, Kuşadalı İbrahim Efendi, hacca niyetle İstanbul'dan çıktılar. Bâdel-hac İstanbul'a avdet etmeyip Şam'da kaldılar.. İstanbul'da ve Anadolu ile Rumelinin birçok yerlerinde, bulunan

diğer naipleri ile Ömer'ül Halvetî bil-muhabere (mektupla) emirlerini alırlardı. 1262 sene-i hicriyesinde, ikinci defa olarak Şam kafilesiyle Hicaza hareket ettiler. Refakatlerinde Şam âyan-ı ulemasından muhaddis Şeyh Küzberî ve Attarzâde olduğu gibi, pîr-i ekremle beraber haccetmek üzere İstanbul'dan gelen "Hammamî" denilmekle meşhur Bosnevî Mehmet Tevfik Efendi, üdeba-yi ulemadan Menlikli Hacı Abdi Bey ve daha bir hayli-eshab-ı vecd ve hal- var idi. Medine-i Münevvere ye muvasalatla huzur-ı lâmi-in-nur-i Seyyid-ül-kevneynde eşvak-i tecelliyat-ı sübhahiyeye- daldılar ve oradan Mekke-i Mükerreme'ye müteveccihen yola çıktılar. Yolda hazret-i pîr-i âzamda kolera asarı görülerek gittikçe istidat [6] edip hüccâcın ehram giydikleri, Rabiğ mevkiinde masivallahtan tecerrüd ettiler. Rabiğ'deki merkad-i münevverleri el' ân mevcuttur.

Envar-ı bakabillah; içinde sırr olan hazret-i sultan Kuşâdalı, makam-ı niyabet-i Muhammediye de, kalb-i âlem olmak üzere Bosnevî Mehmet' Tevfik Efendi Hâzretlerini bıraktılar. Hazretin gaybüb'et-i suriyesinden sonra, kemakân Ömer'ül Halvetî Hazretleri Tırnova'da irşad ile neşr-ı feyzi ederek 1268 senesinde evvelâ Ahmed Amîş Efendiye, biraz sonra da Emrullah Efendiye hilâfet vererek, her ikisini de irşada mezun kıldılar.

Bir gece Ahmed Amîş Efendi, İstanbuldan Tırnovaya gelen ihvandan iki üç kişi ile sohbet eder-

---

[6] İştidad: (Şiddet. den) Şiddetlenme. * Sertleşme, katılaşma. * Büyüme. Artma, çoğalma, ziyâdeleşme.

lerken Mehmet Tevfik Efendi Hazretlerinin kemalât-ı kutsiyelerine dair söz geçmiş ve aynı gece de müşarünileyh hazretleri zuhur ederek Ahmed Amîş Efendiyi İstanbula' davet etmişlerdir.

Ahmed Amîş Efendi, bu hâdiseyi, mürşidi Ömer'ül Halveti Hazretlerine arz ederek aldığı emre imtisalen İstanbula gitmiş ve vahid-i zaman Mehmet Tevfik Efendi Hazretlerinden emr-i celil-i rabıtayı telâkkun ile Tırnovaya dönmüşlerdir.

1281 tarihinde Mehmet Tevfik Efendi Hazretleri davet-i, İlâhiyeye lebbeyk zen-i icabet olduklarında yine İstanbula geldiler. Hazretin feyz-i rabıtalariyle ekâbir-i evliya sırasına geçen Üsküdarlı Hoca Ali; Efendi, evâmir müdürü Rifat Efendi, Üsküdarda Nalçacı dergâhı şeyhi Mustafa Enver Bey, Kâşgar hükümeti sefiri sıfatiyle İstanbul'a gelerek hazret-i Bosnevîden istifaza eyleyen eâzım-ı ulema-yı islâmdan ve Füsus'ül Hikem şârihlerinden Yakup Han-ı Kâşgarî ve Fatih türbedarı Bekir-Efendi **kaddesallahü esrarehüm** hazaratının her biri ile görüşerek Tırnova'ya döndüler.

1294 senesine kadar orada ikamet ettiler. O sene Osmanlı Hükümeti ile Rusya arasında vukubulan harp dolayısıyla ailesiyle beraber İstanbula hicret ettiler. Bu son gelişlerinde seramedan-i ihvandan yalnız Rifat Efendi ile Bekir Efendiyi buldular ve-iki üç sene bu iki zat-ı mükerrem ile sohbet ettiler. Bazan da Kuşadalı Hazretlerinin telkin-i ezkâra mezun buyurdukları müstesna rical-i maneviyeden Keçeci Hafız Ali ve İzzet Efendiler hazaratının metfun bulundukları Lokmacı tekkesine giderek halka-i ezkârda bulunurlardı. Zaten İstanbula geldiklerinde envar-i kemal cebin-i mübarek-

lerinde lem’an etmeğe başlamış ve maruz zikir ârif-i billâh Süleyman Efendi kendilerine bir hem-dem-i kudsî olmuş idi. Süleyman Efendi Tırnovada senelerce Ömer’ül Halvetî Hazretlerinin huzurunda bulunmuş ve Mehmet Tevfik Efendi Hazretlerinin rihletlerinden evvel İstanbul’a gelmiş, birkaç sene meclisi sahib-i zamanda bulunmuş ve hazret-i Bosnevîden sonra lisan’ül gayb-ı tevhidin en büyük tercümanlarından ma’dut olan evamir müdürü Rifat Efendi Hazretlerinin hem-râzı olmuş idi.

İşte bu sıralarda türbedâr Bekir Efendi Hazretleri de, uhdelerinde bulunan türbedârlık cihetini Ahmed Amîş Efendi Hazretlerine kasr-ı yed etmeleriyle Ahmed Amîş Efendi Hazretlerinin nam-ı âlileri **Fatih türbedârı** unvaniyle ziver-i efvah oldu.

Ahmed Amîş Efendi Hazretlerinin tecelligâh-ı Sırr-ı ekmeliyet olduklarını feraset-i mâneviye ile en evvel keşfeden Süleyman Efendi Hazretleridir. Sarıgüzel’de İskender paşa camiinin tabutluğunda nakabil-i tahammül mücahedatla imrâr-ı hayat eyleyen ve pek çok tasarrüfat-ı maneviyesi görülen bu merd-i İlâhîyi, aziz-i ekrem Ahmed Amîş Efendi Hazretleri çok severlerdi. Onunla hemdem oldukları meclis-i hass’ül-hassa. Ahmed Amîş Efendi Hazretlerinin hem damad-ı âlileri, hem de mir’at-ı kemalleri olan Fatih ders-i âmlarından ve fetvahane müsevvidlerinden Rusçukla Hasan Sabri Efendi Hazretlerinden başka bir ferd dâhil olamazdı.

Elhâc Ahmed Amîş Efendi Hazretleri, zamanlarında felek-i irfanın şems-i tabanı idiler. Vücud-i mukaddesleri kibrit-i ahmer ve nur i nazarları iksir-i hayat-küster idi. Şemsin bu âlem-i hasutta vücut bulan her şey üzerinde birer veçhile tesiri olduğu

gibi, hazretin e'şiaa-i enzar-ı mübarekeleri de kâffe-i turuk-ı aliyye mensubininden tecelliyat-ı İlâhiyeye kabiliyeti ezeliyesi olan her talibin kalbine vecdefruz-ı ışk-ı hakikî olur idi.

Tırnova'da bulundukları âvanda, bir müracaat vuku bulmaksızın, eazım-ı meşayih-i Nakşibendiye-i Halidiyeden **Gümüşhaneli Eş-şeyh Ahmed Ziyaeddin Efendi** Hazretleri tarafından bir icazetname verildiği gibi İstanbul'a hicretlerinden sonra dahi o zamanlar ferik bulunan mensubininden esbak Yemen vali ve kumandanı Çerkeş Abdullah Paşanın istirhamı neticesinde müşarünileyh ile beraber Selâniğe gittiklerinde Rumeli ve Arnavutlukta münteşir tarikat-i Melâmiyenin müceddidi **Hoca Esseyyid Muhammed Nur'ül-Arab-ül-melâmî-ül-mahallavî** Hazretleri de teberrüken bir icazetname vermişlerdir. Bununla beraber asıl iltizam ettikleri meslek-i irşad, Kuşadalı İbrahim Efendi Hazretleri ile varis-i ekmelleri Bosnevî Mehmet Tevfik Efendi Hazretlerinin sâlik oldukları **Tarikat-ı aliyye-i Halvetiye-i Şâbaniyye'**dir.

Bir gün tarikatı Melâmiyeye dair kendilerinden istizahlarda bulunan bir zata, Kuşadalı İbrahim-Efendi Hazretlerinin mürşid-i mükerremleri Beypazarlı El-hâc Ali Efendi Hazretlerini alâ vech-il-ekmeliyye hilâfetle İstanbul'a gönderen kutb-ı aktab-ı cihan, vâkıf-ı esrar-ı süphan Çerkeşî Mustafa Efendi kaddesallahü sirreh-ül-âlî' hazretlerinin sülûke ait yazdıkları küçük risalenin mütalâasını tavsiye buyurdular. Pîr-i müşarünileyh hazretleri bu risalelerinde Melâmiyeden bahsile beraber Pîrân-ı Silsile-i Halvetiyeden Avarif-ül-maarif sahibi hazret-i Şeyh Süherverdi'nin muhakemesini iltizam

buyurarak sûfiye-i kiramı Melâmiyyun hazâratına takdim etmişlerdir.

ve بقابلله مقام الدی عزیز مصر ارشاده

کیتدي کلزار جماله پیر افرد جهان

Tam tarihlerinin gösterdiği 1338 sene-i Hicriyesinde 122 yaşını mütecaviz oldukları halde ruh-ı pâkleri illiyyine uruç etti. Kaddese'llâhü sırrahu'l azîz

HATIRALAR

Şimdi Beyoğlu müftüsü olan Recep Arusan, üstadın bu zevattan feyz almasına sebep olan hâdiselerden birini naklederdi. Şu satırları yazarken **Recep Arusan**'ı ziyaret ederek, mevzuu alakadar eden hâdiseyi bir kere daha iyice dinleyip şuraya kaydediyorum:

Fatih hocaları, Ahmed Amîş Efendiye iyi bir gözle bakmazlar, onunla görüşmezler, hele ziyaret etmeği asla hatırlarına getirmezlermiş. Bir gün Abdülâziz Mecdi, Ahmed Amîş Efendinin manevî yüksekliğinden, hürmete ve ziyarete değer bir zat olduğundan Recep Arusan'a bahsetmiş. Bunun üzerine onda, türbedâra karşı hafif bir meyil ve incizap belirmiş ise de, karar verirken; yine eski bildikleri ve işittikleri şeyler galebe çalarak, gidip görüşmeğe cesaret edememiş; fakat Darülfünun felsefe müderrisi Ahmed Naim Bey, türbedârın damadı ve müftünün de, sözüne son derecede itiinat ettiği samimî ve dindar bir arkadaşı olduğu için türbedârı bir kere de ondan tezkiye etmek istemiş. Ahmed Naim Bey, herkesin zındık diye görüşmek istemediği hazreti fevkalâde meth-ü sena ile mahza bu zatın teveccühünü kazanmak için damadı olmak şerefini almış, olduğunu da sözlerine ilâve edince, bu beyanat, Recep Arusan'ın, Ahmed. Amîş Efendi hakkındaki fikrini biraz daha değiştirmiştir.

Zihni ve fikri bu muhtelif rivayetleri birbiriyle telife çakşırken; günün birinde komşusu ve arkadaşı bulunan Abdülâziz Mecdi Efendi ile Fatih'e çıkan yolda, bir ikindi vakti karşılaşırlar. Recep

Arusan, bu vakitte bu tarafa böyle nereye gittiğini sorar. Abdülâziz Mecdi Efendi Türbedâr Ahmed Amîş Efendiyi ziyarete gitmek istediğini söyleyince, Recep Arusan'da zihnen meşgul olduğu ziyaret meselesine kat'î kararını verir ve birlikte giderler.

Abdülâziz Mecdi Efendi, Recep Arusan'ı türbedârın huzuruna götürüp, Fatih hocalarından Recep Efendi olduğunu söyler, kendisi de geride ayakta durur.

Ahmed Amîş Efendi, kendisini ziyaret edenin zahir ilimleri tedris: eden, ilâl ve idğamla, sarf ve nahivle uğraşan bir kimse olduğunu bu suretle anlayınca, onun seviyesine inip, ilk söz olarak

"Allahü ekber de, Müfaddalün aleyh nedir?" (الله اكبر lafızında Müfaddalün aleyh nedir?) Diye sorar. Böyle bir suale maruz kalacağını aklına getirmeyen Recep Arusan:

"Allah; fî haddi zatihi Ekberdir" bu ef'âlü, tef'il (babında) ve müfâddalün aleyh aranmaz, siz ararmısınız? (Yani, biz hocalar aramayız, siz mutasavvıflar arar mısınız?)

diye o da türbedâra sorar. Hazret:

"Ben de zaten bu suale böyle cevap vermeni beklerdim."

diyerek müftüyü takdir eder, hattâ arkasını okşar ve alnından öper. Anlaşılan Fatih hocalarından birisinin, şeytanın ayağını kırarak, kendisini ziyarete gelmesi, hazretin de hoşuna gitmiş ve sonra da elinde tuttuğu enfiye kutusunu açarak bir tutam enfiye vermiştir.

O sırada geride ayakta duran ve bu muhavereyi dikkatle dinleyen; Abdülâziz Mecdi Efendiye de bir

tutam enfiye vererek çekmek üzere iken o, fartı muhabbetle birdenbire bir sayha çıkartarak türbedârın üzerine atılır, kucaklar, kemiklerini kıracak derecede sıkar ve sonra ayrılacak bî-huş bir halde yere serilir.

Bu sırada Recep Arusan, türbedârdan gördüğü takdir ve iltifata güvenerek ve Abdülâziz Mecdi Efendinin geçirmiş olduğu hali de bir türlü kavrayamıyarak:

"Böyle delibozuk adamları mürit edineceğinize adam akıllı kimseleri edinseniz daha iyi olmaz mı?"

Der, türbedâr hazretleri de bu suale gülmekle mukabele eder.

Abdülâziz Mecdi Efendi bî-huş bir halde yatadursun, ikisi arasında şöyle bir konuşma başlar. Recep Arusan sorar:

"Hangi tarikattensiniz?"

"Halveti tarikatindenim, seyir ve sülûkü Ömer'ül Halvetiden gördüm. Daha ilersini ararsan Şabaniye tarikatine ve Şaban-ı Velîye müntesibim."

"Sizin için Arap Hoca ile görüşmüştür ve Melâmidir" diyorlar

"Melâmet adında bir tarikat yoktur. Bununla beraber umumiyetle tarikatte Melâmet büyük bir makamdır. Tarifatı Seyyid'e bak; Arap hoca dediğiniz Seyyid Muhammed Nur'ül Arabî ise çok büyük bir zattı. Ben onunla görüştüm. O benim sohbet şeyhimdir." [7]

---

[7] Melâmiler hakkında başlı başına büyükçe bir eser

yazarak tâ başlangıçtan zamanımıza kadar Melâmî tanınmış olan bütün mutasavvıfları kitabının çerçevesi içine almış olan Abdülbaki Gölpınarlı; Ahmed Amîş Efendiyi de, bu kitapta oldukça tafsilâtiyle yazmak istemiş. Üç defa yazmağa teşebbüs etmiş, bir defasında, elektrik cereyanı kesilmiş, bir defasında başka bir ârıza olmuş ve bir üçüncüsünde de daha başka bir mânia çıkınca:

"Sağ iken yasak ettiğini söylediği bir mesleğin mensupları arasında bulunmak istemiyor!

Diyerek yazmaktan vaz geçmiştir. Bu kitapta Ahmed Amîş Efendi hâşiye olarak 3, 5 satırı işgal eder ve onlar da, şu şekilde bu kitaba naklolunmuştu.

"Ahmed Amîş Efendi 1304 te Rumeli'ye gidip Seyyid Mehmet Nura mülâki olmuş ve bir hafta mumaileyhin nezdinde kalıp, hilâfet alarak, İstanbul'a dönmüştür. Melamilerin ekseriyeti, Seyyidden sonra veraseti Muhammediyenin Hacı Ahmed Efendiye intikal ettiğine kail iken; gulât-ı Melâmiyenin halâtından müteezzi olan türbedar, melâmeti izhar etmezdi. Hattâ def'atla müridanına:

"Biz o adı Melâmiliği yasak ettik, bir daha söylemeyin!" Demiştir.

Melâmî hulefâsı içinde müstesna olarak saliklerini yalnız sohbet ve nazarla teslik eder ve meratip telkin etmezdi"

Abdülâziz Mecdi Efendi de derdi ki:

"Melâmilik adında bir tarikat yoktur. Bu Seyyid Muhammed Nur'ül Arabî'nin mahlâsından kalmadır. Benim mahlâsım nasıl Mecdi işe, onun mahlâsı da Melâmi'dir."

"Ahmed Amîş Efendi büyük bir adamdır. İhtiyarlığından dolayı camie gidip cemaatle namaz kılaamadığı için, kendisine fena gözle bakmışlardır. Kendileri ta-

sarrufat itibariyle Kadirilikten nasibedar, fakat seyir ve sülük cihetinden de Halyetilikten feyizdardır ve bir milyar Fatih hocasına muadildir."

Ahmed Amîş Efendi Rumeliye gidip, Seyyid Muhammed Nur'ül Arabî ile görüştükten sonra şayi olan bu şöhretinden dolayı olacak ki bir gün kendisine biri müracaat ederek:

"Rumeli'ye giderek, Seyyid Muhammed Nur'ül Arabî'ye mülâki olmak ve Melâmî tarikatına girmek istiyorum. Bu tarikat hakkında biraz irşat ve tenvir buyurulmaklığımı rica ederim."

der. Ahmed Amîş Efendi o sırada huzurlarında bulunan Evrenos zade Sami Beye:

"Şu raftaki kitabı indir. Bir suretini çıkart, bu adama ver."

Buyururlar. Bahsettiği risale, Çerkeşî Mustafâ Efendinin 3 sayfalık risalesidir.

Dediği gibi yapılır, yani risale istinsah edilip verilir ve başka bir izahat vermez. Bu risalenin Melâmiliğe ait kısmı da bahsi geçen sayfada hâşiye olarak gösterilmiştir;

Ahmed Amîş Efendi Seyyid Muhammed Nur'ül Arabî ile görüşüp döndükten sonra; aleyhindeki atıp tutmalar o kadar çoğalır ki, talebesi olmakla beraber, tarikat itibariyle kendisine intisabı olmayan İsmail Fennî Bey bile, hocası hakkında söylenen sözlere tahammül edemeyerek, buna bir nihayet verdirmek maksadıyla, kendisine müracaat eder, ağızlarda dolaşan dedikoduları anlatır ve bunun sebep ve mahiyetini öğrenmek ister.

Ahmed Amîş Efendi cevap olarak:

"Davet üzerine gidip Seyyid Muhammed Nur'ul Arabî'ye mülâki olduğunu ve onun verdiği icazetnameyi teberrüken ve bir hediyedir diye almış bulunduğunu; nitekim kendisi Tırnova'da iken ve görmemiş, görüş-

Söz buraya gelince Abdülâziz Mecdi Efendi de kendine gelerek birilikte çıkıp giderler.

Meğer Abdülâziz Mecdi Efendinin bir sayha koparak Ahmed Amîş Efendinin üzerine atılmasının ve onu kucaklamasının sebebi; o, sırada Ahmed Amîş Efendinin:

“Enfiye öyle çekilmez, böyle çekilir.”

demesinden ileri gelmiş. Bu davet dille değil gönülle olmuş olacak ki, Recep Arusan işitmemiş. Fakat Abdülâziz Mecdi Efendi böyle olduğunu söylerdi.

Abdülâziz Mecdi Efendi ile Recep Arusanı ne zaman bir arada görüsem, bu hâdiseyi tekrar ederler, bu hâtırayı tazelerlerdi ve bu sırada orada üstâd bir enfiye çeker ve:

“Enfiye, sebebi saadetimdir.”

buyururlardı.

Yine kendileri de ara sıra bu hadiseyi başkalarına naklederler ve **“meczub olmak istemem, cazib**

---

memiş, hattâ istememiş olduğu halde; daha önce Gümüşhaneli Şeyh Ahmed Ziyaeddin Efendi tarafından da İstanbul’dan kendisine böyle bir icazetname göndermiş olduğunu ve hediyenin ise, ne şekilde ve ne maksatla olursa olsun, reddi muvafık olamayacağını söylemiş ve Nur’ül Arabî’nin kendisine:

“İstanbul’da bana nispet iddia edenler ve ileri geri söz söyleyenler var; sen onları ıslah et!”

buyurduğunu talebesine bildirmiştir.

Fakat ne kadar tavzih ve tashih edilmiş olursa olsun, irtihallerine kadar, Melâmî tâbiri, muarızları tarafından aleyhinde bir silâh olarak kullanılmış ve kendisinden sonra gelenlere de bu melâmet unvanı bol keseden tevcih oluna gelmiştir.

olmak isterim” derlerdi ve böyle demek ile Türbedâr'daki başkasını cezbede bilmek kuvvet ve kudretini haiz olmayı arzu ederim, demek isterlerdi. Abdülâziz Mecdi Efendi bu cezb hadisesini şu cümleler ile izah ederlerdi.

"Bazen mürşid bütün kuvvet ve kudretini bir an için müridine verir, mürid o kuvvet ile öyle bir aşka düşer ki kendisini hemen mürşidinin üzerine atar onu öper, ısırır ve kemiklerini karacak derecede sıkar, işte cezb budur" ve bunu mürşid yapar, yani kuvvet ve keramet müridde değil mürşiddedir.

Ahmed Amîş Efendi de bu hal üç defa vaki olmuştur.

Biri Balıkesirli Halil Efendi, Amîş Efendiyi o kadar sıkmış ve ısırmış ki bazı dişleri dökülmüştür.

Bir defasında Nevres Bey sarmış ve sıkmıştır. O derecede ki Amîş Efendinin üzerinde bulunan bir madeni kalem kırılmış ve pantolon askısının demiri kemiklerine batarak zedelemiştir,

Üçüncüsü de Mecdi Efendi İle vaki olmuştur.

Abdülaziz Mecdi Efendi de iki zatı böylece cezb ettiği, hatta Rüştü adında birisinin sıkışından sırtında ki kemiklerin hayli zedelendiği ve irtihallerinden dört beş ay önce sanatkâr bir genç muallimin birdenbire Mecdi Efendinin üzerine atılarak dişlerini kanattığı görülmüştür. Şu halde Mecdi Efendi de "cazib” olmak hususundaki arzularına nail olmuşlardır demek olur.

Türbedâr Ahmed Amîş Efendinin, kapalı ve herkesin zahirî meslek ve kıyafetine göre söz söylediğini, biraz önce haber vermiştim. Bunu bir derece daha açayım. Meselâ:

Tırnovada kendisinden ilk defa Elifba, okumuş olan İsmail Fenniye İstanbulda ilk telkini:

Elif : Zât'a işarettir.

Ba : Zât maa's sıfattır. (Zât ile beraber sıfat) **tarzındadır.** ...

Abdülâziz Mecdi Efendi de, Türbedâr Amîş Efendiye ilk intisabında Bina yahut Emsile okuyup okumadığını sormuş; o da:

"Okudum" demiş; bunun üzerine buyurmuşlar ki:

"Orada bir nasara var. Bu nassârun'da var, mensurunda da var, yensuruda var, lemyesuruda da var lemma yensuruda da var. İşte o bir maddedirki hepsinde var, hepsi ondan oluyor." [8]

Bu kadar söylemiş. Alt tarafını getirmemiş. Abdülâziz Mecdi Efendi derdi ki;

"Ben hoca mesleğinde ve kıyafetinde olduğum için, bana' böyle' hitap etti. Maksadı: Allah böyledir, her şeyde vardır, her şey andandır ve odur, demekti."

Yine ilk defa kendisine intisap etmek istiyen diğer bir hocaya da kendi hayatım, daha doğrusu seyir ve sülûkünü şu tarzda anlatmıştır:

"Hocam bana <u>nasara yansuru</u> yu verdi. Sonra <u>celese yeclisü</u> yü verdi.

Daha sonra <u>feteha yeftahu</u> verdi. Onları söktüm. Maksudun (Kitabı) mu'tellât (illetli harfler) bahsi beni çok yordu. Kale (قال) aslı Kavele (قول)

---

[8] Arapçadaki sarf bilgilerinden bir kelimeden türetilen yüzlerce kelime bilgisi.

imiş bu kîlü kalleri ve bu tür şeyleri anlayamadım. İzhar (kitab)ı müzaheret [9] ile geçtim.. Fakat avamil (kitab)i bugün hala anlayamadım. Niçin bazı kelimelerin sonu mazmum veya meftuhdur. Bir türlü anlayamadım, buyurmuşlar.[10]

Üstâd, bu anlatışı, bahsi geçen hocadan dinleyince, bunu zahirine değil, seyir ve sülükteki merhalelere işaretle: .

" **nasara yansuru, celese yeclisü,** hele **feteha yeftahu** fütuhat olduğuna, **avamil** (kitab)ı anlayamadığına da alemdeki hadiselerin niçin türlü türlü olduğunu kavrayamadığına işarettir, buyurdular. Başka ehlullahın da bu yolda sözler söylediği, (Mevlana) Küçük Hüseyin Efendi ile Fatih müderrislerinden Şehrî Ahmed Efendi arasında geçen şu konuşmadan anlaşılıyor:

Müritlerinden birisi, Şehrî Ahmed Efendiyi Küçük Hüseyin Efendiye götürür. Hazret; Şehrî Ahmed Efendi gibi kelli, felli bir hocanın kendisini ziyarete gelmek tenezzülünde bulunduğunu görünce; odasında en iyi yeri, oturmak, üzere ona gösterir; kendisi de karşısına çömelip, yerde oturur. Küçük Hüseyin Efendi; ufak tefek bir; tipte olduğu gibi; usulü dairesinde medrese tahsili görmemiş, uzun boylu tedris hayatında da bulunmamış, yalnız sıbyan mekteplerinde kalfalık, yani hoca yamaklığı yapmıştır.

---

[9] Muzaheret: isim, eskimiş (muza:heret) Arapça: Destekleme, yardım etme, arka çıkma

[10] Harf, kelime ve cümle sırlarından bahseden sarf ile asıllar ilmi olan yaratılış hikmetlerine işaret edilmektedir. Bu sözleri zahirine hükmetmemelidir.

Şehrî Ahmed Efendi, ilk söz olarak, yani lâf olsun diye, cami derslerindeki sırayı kast ile;

“Nereye kadar okudunuz?”

diye sormuş. O da:

“Maksud’a kadar.”

Demiştir. Buna karşı Şehrî Ahmed Efendi de:

“Ha, şu Bina (kitabın)’dan sonra gelen kitap mı? Pek az okumuşsunuz!”

Demiştir.

Hâlbuki Küçük Hüseyin Efendinin, **“Maksud”** dan kasdettiği mâna, medreselerde okunan ders kitabı değil maksud-ı hakikî olan sır-ı ülûhiyet’ti.

İşte şu konuşma bile müteşerrilerle mutasavvıflar arasındaki inceliği ve düşünce farkını gösterir.

Abdülâziz Mecdi Efendi, Giritte talebesi ve Mecliste arkadaşı ve sonra’da Osmanlı Hariciye Nazırı olan Giritli Ahmed Nesimi Beyi, Ahmed Amîş Efendiye götürmek, onu da halkâ-i tevhide sokmak ister, ve görüşmeğe, istifade etmeğe teşvik edermiş. Bir gün zihni bununla meşgul olarak, keyfiyeti açıp izin almak maksadiyle huzurlarına girerler.

O sırada Ahmed Amîş Efendinin elinde bir mıhladız yahut mıhladızlı bir demir bulunuyormuş. Mıhladızı çiviye doğru uzatınca mıhladız onu çekmiş ve işte o zaman:

“Bakın, demiş, mıhladız demiri nasıl çekti. Ben istersem, istediğimi böyle çekerim. Siz “ötekini, berikini getireceğiz!” diye, neye uğraşır, durursunuz?”

Yine bir gün Abdülâziz Mecdi Efendiye hitaben bu mevzuda:

“Mecdi! Bana bu adamları getirip durma. Herkes buraya giremez, biz istemeliyiz, biz isterken

de, istediklerimizi getirmeğe muktediriz.” Buyurmuştur.

İşte gerek mürşidinin bu sözlerinden, gerekse kendi kanaat ve tecrübelerinden mülhem olarak, üstâd da buyururlardı ki:

“Bu yola istiyen giremez. Bu yola adam seçerler. Bu, havas yoludur, avam yolu değildir. Biz ancak havas-sül-havassa açılırız!”

Türbedâr Ahmed Amîş Efendinin manzum, mensur bir satır yazısı görülmemiştir. Yalnız ağızdan tenvir ve irşatta bulunmuş; yani Hacı Bayram Velînin tavsiye ettiği şekilde, sineler hâkketmiş, canlı kitaplar yazmışlardır.

Üstadın, fazl ve kemâllerinden umulduğu ve beklendiği kadar kadar eser yazmamış olduğu aşikârdır. Hiç şüphe yok ki kendilerinden, beklenen eserler; Hâkikat’ül-hakayik ve Şir’rül-esrara dair sûfiâyne eserlerdir.

Bu türlü eserlerin yazılmayışının sebeplerini bir dereceye kadar yine büyük mutasavvıfların tuttukları yolda aramak lâzım gelir. Bu büyük zatların dediklerine, göre: **SÛFİYÂNE HAKİKATLER ULU ORTA YAZILAMAZ, HERKESE SÖYLENEMEZ.** Bu türlü hakikatler daha ziyade ağızdan ağıza nakledilirler ve bu suretle bu yüksek hakikatler hem ehil ve erbabı arasında döner, dolaşır; hem de bu fikri taşıyanlar ve yayanlar zihni dar veya garazkâr insanlarca iz’âç edilmiş, cezaya çarptırılmış olmazlar.

Denildiğine göre; Hacı Bayram Velî’nin müridlerinden Yazıcızâde Mehmet Efendi Muhammediye adındaki büyük manzum eserini yazıp, mürşidine takdim ettiği zaman,

“Böyle kocaman bir eser yazacağına bir sîne

hakketseydin; Mehmet”

Demiş ve bununla, bir adam yetiştirseydin, bu suretle canlı, nâtık bir kitap yazmış ve daha iyi etmiş olurdun, demek istemiştir.

Nitekim bu fikri taşıyan Hacı Bayram Velînin iki, nihayet üç küçük manzumesinden başka kâğıt üstüne konulmuş eseri yoktur; fakat yetiştirdiği adamların, yani canlı kitapların sayısı çoktur ve bu canlı kitaplar asırlarca okunmuştur; el’an da okunmaktadır ve ilâ maşaallah da, okunacaktır.

Türbedâr Ahmed Amîş Efendi; tenevvürü ve yüksek hakikatlere erişmeyi kastederek:

“Bu iş kitapla olmaz; fakat kitapsız da olmaz,” buyururlarmış.

Yine Ahmed Amîş Efendi, daha ileri giderek, Muhyiddin Arabî’ye atfen:

“Allahü taâlâ benden ne istersin dese: Yarabbi, beni tekrar dünyaya gönder, yazdığım kitapları toplayıp yakayım,” demiştir.

Tasavvuf kitabı okumayı reddeden yalnız Türk mutasavvıfları değildir. Farsça eserler yazanlar da şunları söylemiştir:

Bununla beraber yine Ahmed Amîş Efendi buyururlarmış ki:

“TASAVVUF KİTABI OKUMAYIN. ONLAR SİZİ IDLÂL EDER”. YALNIZ NİYAZİ DİVANINI OKUYUN. ZİRA O SÜLÛKÜ BİTİRDİKTEN SONRA SÖYLEMİŞ VE YAZMIŞTIR.”

Ahmed Amîş Efendi esasen az, fakat o nisbette de kısa söz söylermiş, hattâ sözlerinin mânası birdenbire anlaşılmazmış bile. Hayatının son zamanlarında ziyaretlerinde bulunan (Füsus) ve (Mesnevi) şârihi Ahmed Avni Bey merhum, bazı sözlerini

kayt ve zaptetmiştir.[11] Bundan başka uzun müddet konuşmak ve görüşmek şerefine mazhar olanların da toplamış oldukları bazı fıkralar ve cümlelere rastgelinmektedir.

Kendilerini büyük bir hüsnü zan ile ziyarete koşanlar, daima vahdete dair, tasavvufî zevk ve hali arttırıcı sohbetleri ile izahları ile tenevvür ederlerdi; hattâ zâirlerinden (ziyaretçiler) bazıları da, her halde bu yoldaki istidat ve kabiliyetlerinin dahli de olsa gerek, huzurlarında havarik kabilinden bir takım ruhî hâletlere ve niyetlere de mazhar olurlardı; zaten maruf olan **mazanna-i kiram** [12] tabiri de halkın ekseriyeti tarafından haklarında hüsnü zan beslenen kimseler demek değil midir? Ahmed Amîş Efendi merhum da manevî neş'e ve zevkinin ilâhîliği, yüksekliği, inceliği ile mazanna-i kiram'dan bir zat telâkki ve kabul olunmakta idi. Aklın, mantığın çok fevkinde olan kalbî halât, sırrî fütuhat ile temayüz etmiş bulunması, muhiplerinin adedini günden güne attırıyordu.

[11] Bkz: BARKÇİN Savaş Ş. Ahmed Avni KONUK [Kitap]. - İstanbul: Klasik Yay. , 2011.

[12] Mazanne (Mazınne) Zannolunduğu yer. Zan götüren. * Ermiş sanılan.

AHMED AMÎŞ EFENDİNİN KELÂM-I ŞERİFLERİNDEN BİR DEMET

“Mütecelli vahid, mecali müteaddittir.”[13]

“Ezelde hilkât[14] yoktur; zuhur vardır.”

“Zahiren kadiriyündan, batman cebriyundan ol.”

“İnsan surette muhtar, hakikatte mecburdur.”

“ الله لطيف بعباده : Allah kullarında lâtiftir, Allah kullarına lâtif (lûtfedici) değil; çünkü bu isneyniyeti icap eder.”

“Cemii mevcudat hakkın zuhurudur; şuunatı İlâhiye iradei zatiyedir.

“Allah haddi zatında ekberdir.”[15]

“Dünyada eşini bulamazsan, işini bilemezsen, rahat edemezsin.”

“En lezzetli üç şey vardır:

Tilavet-i Kur'an, musahabeti-l ihvan, mülâkatı’r-rahman.” [16]

“Bu yolun sermayesi kuru muhabbettir. Muhabbetin yaşı da olur mu? Olur ya! Tarikat şeyhlerini görmüyor musun?”

“Kalb safası, beden hafifliği iste.”

---

[13] Tecelli eden bir, görüntüleri çoktur.

[14] Yaratılış

[15] Allah Teâlâ başka bir şeyle kıyaslanmadan büyüktür. Yani Allah Teâlâ için “en büyüktür” denilmez.

[16] İnsan, Kur’ân-ı Kerim’i okumaya, arkadaşıyla sohbet etmeye ve Allah Teâlâ ile konuşmaya doyamaz.

"Dağı dağ, taşı taş gördükçe; şeyhe muhtaçsın."

" 'Bu böyle olsun; şu şöyle olsun,' dan kurtuluncaya kadar şeyhe muhtaçsın."

"Ben, namazdan ziyade namaz kılanı severim." [17]

"Ehlullah yanında kerametlerin ecelli ve âzami taatlerle telezzüz etmektir; halvette ve kesrette ve her nefeste hazır olup, Allahı zikreylemek kerametlerdendir."

"Varidat gelip inşirah hâsıl oldukça; vakar ve sekineti ziyade olup, edep ve hayâ üzerine olmak keramattandır."

"Cemii ahvalde Allahü taâlâdan razı olmak keramattandır."

"Yoksa mücerret hark-ı âdet zuhur eylemek keramet değildir; zira tasavvuf ehli mahcuptur."

"Marifet ehli; eşya ne üzerine ise, hakikatiyle bilmiş ve görmüştür."

"En âlâ rızık, rızk-ı manevidir."

"Tuz iki madenden mürekkeptir. Her birisi ayrı ayrı alınırsa öldürücü birer zehir oldukları halde; ikisinin birden alınması öyle değildir, bilâkis faydayı muciptir." diyen bir doktora karşı:

"Allah (Celle celâlühû) ile Muhammed (sallâllâhü aleyhi ve sellem) de öyledir," buyurmuşlardır.

"Bizi sevenleri sevenler imanlarını kurtarırlar."

"Bizim lâfımız olduğu zaman, sıkılıp kaçanlar-

---

[17] Bu söz Ebû Tâlib radiyallâhü anh'e aittir. Çünkü imanını açıklayınca sorun çıkacağından bu şekil ifadelerde bulunurdu.

dan korkarız.”

“Birisi senin yanında benim aleyhimde bulunursa, beni müdafaa etme.” [18]

“Ahmed’in <u>mim’</u>i kalkarsa “Ehad” olur. O vakit bir olur. احمد (Ahmed) = احد (Ehad)

Mim kalkar mı?

Kalkar a. O vakit sen kalmazsın, Fakat bununla vücudunün kalkması lâzım gelmez; vücudunla beraber sen kalmazsın. O vakit sen’de mahfi olanın kim olduğunu bilirsin. ”

“Göçmüşe rabıta olmaz.”

der ye sonra eliyle diline işaret ederek ve parmaklarını diline değdierek, hal diliyle:

“Bundan ötesi söylenmez ki!” dermiş.

Üstâd Abdülâziz Mecdi Efendi bunu naklederken, buyururlardı ki:

“Peygambelere vahiy, velîlere ilham vaki olacağı zaman, onlara bir sallanma, bir titreme ârız olur. Bu hâdise; Allah denilen o küllî kudretin o anda bir nebi veya velide hususî ve fazlı bir mahiyette tecel-

---

[18] Bursa Lisesi Fransızca muallimi Nevres Bey’den rivayet:

Benim şeyhim derdi ki,

“Ahmed birisi senin yanında benim aleyhimde bulunursa beni müdafaa etme buyurdu.” Nevres Bey içinden

“ben bu naneyi yiyemem” diye geçirince Ahmed Amîş Efendi Efendi Hazretleri derhal

“Ben de şeyhime Efendim ben bu naneyi yiyemem dedim. Şeyhim bana sen bu naneyi yiyemezsen sen de benim dediğim gibi adam olamazsın.” buyurdu.

lisinden, galebe-i zuhurundan ileri gelir. Tecellî vaki olmadan, titreme ve sallanmaya **tevacüt** denilir ki bu, biraz da sun'îdir. Tam tecelli haline vecd, tecelliden sonraki hale vücud, yani varlık denilir. İşte tarif edilemeyen hal de budur. Tarif edilemez demek, o hal kendisinde tahakkuk edemeyenlere anlatılamaz, demektir."

Ahmed Amîş Efendinin müritlerinden birisi, keşfinin açılması, bazı hakikatlere erdirilmesi hususlarında kendisine yalvarır, hattâ iz'aç edermiş. Bir gün yine böyle yapınca:

"Karıştırmakta olduğu helvaya ne zaman şeker konulacağını helvacı bilir."

Demiş; bu suretle bu işin zamanla, fakat zorlamakla değil, ancak Allah Teâlâ'nın takdiri ve iradesiyle olacağını anlatmak istemiştir.

Yine bir gün huzurlarında sabık mabeyn kâtiplerinden biri, bir de sabık mebus bulunuyordu. Mabeyn kâtibi olan zat, halkın halinden ve sefaletinden şikâyet edince; hazret:

"Vaktiyle sen Sultan Hamidin sarayında her gün tatlılar yer ve nimetler içinde yüzerken; halkın bu türlü şikâyetlerini duymuyordun; Hâlbuki şikâyetle bahsettiğin bu sefaletler, bu sıkıntılar o zamanlarda da vardı Vaktaki halk içine karıştın, sen de feryada başladın. Onun için duyurmak istediklerini de şimdi duymazlar. Ve isteseler de bir şey yapamazlar."

buyurdular ve ilâve ettiler:

"Ortalık çok bozulduysa çok düzelecek; çabuk bozulduysa çabuk düzelecektir."

Çok kere bu türlü nasihatleri verdikten sonra, mürşidinin şu sözlerini de tekrarlardı: Ahmed Amîş

Efendi de, bu gibi şikâyetlerde bulunan müridi Halil Efendiye:

“Halil, baksana bana, ben bir çalgıyı bozar, tekrar yapar ve çalarım. Senin bu işlere aklın ermez!”

Der ve bu zata da huzurlarında ileri geri söz söyletmezlermiş.

RUMUZLU KELÂMLARI

Ahmed Amîş Efendinin, anlaşılamayan ve aleyhinde atıp tutmayı, dedikoduyu mucip olan sözlerinden de bir kaç tanesini yazalım:

“Allah olmak kolaydır, fakat Muhammed olmak güçtür.”

Abdülâziz Mecdi Efendi bu sözü şöyle tefsir ederlerdi:

Allah Teâlâ’da cemal ve celâl tecellileri vardır. Küfrü de, imanı da halkeden odur. Bununla beraber küfre razı değildir. Muhammediyet mertebesi ise yalnız cemal tecellisidir. Muhammed ancak küfür olmayan şeyleri yapmakla mükelleftir; bu ise zordur.

Buna benzer bir sözü **Ayaşlı Şakir Efendi**nin söylediğini yine Abdülâziz Mecdi Efendi nakl ve tefsir ederlerdi. Şakir Efendi dermiş ki:

“Siyaset velâyetten yüksektir.”

Bunun, mânası: Velâyet; Allahın cemal tecellisi olduğu için; hep iyi şeyler düşünür, iyi şeyler yapar. Siyaset ise; Allahın hem cemal, hem celâl tecellisi olduğundan; bir siyasî, Allah Teâlâ’nın zuhur ve taayyün itibarıyla bu birbirine zıt sıfatlarına ne derece yaklaşırsa; o kadar muvaffak olur. Hazreti Ömer radiyallâhü anh demiştir ki,

والله مايزع الله بالسلطان اكثر ممايزع الله بالقرآن

“Yemin ederim ki, Allah Teâlâ’nın hükümet kuvvetiyle men’ettiği şey, Kuran’ın âyetiyle men’ettiğinden ziyâdedir.”

İşte görülüyor ki, aynı mevzuu, üç mütefekkir ayrı ayrı ifadelerle, fakat hepsi aşağı yukarı bir mânada olarak söylüyorlar. Binaenaleyh, büyük adamların, bu türlü sözlerini birdenbire başka mânaya atfederek, inkâr cihetine gitmemek lâzımdır. Hazreti Ömer radiyallâhü anhin,

“Kur’ana aykırı olarak neler yaptığını, Türkiye Maarif Tarihi adlı eserimin üçüncü cildinin 919-923 üncü sahifelerinde, bir münâsebetle izah etmiştim. Merak eden okuyucular lütfen o sahifelere bakabilirler.”

Bu mevzua, zamanımızdan da misal istenilirse, Atatürkün icraatı gösterilir. Atatürk, siyasî bir adamdı. Onun 15 sene içinde siyaset kuvvetiyle yapmış olduğunu, her hangi bir velinin velâyet kuvvetiyle yapmasına imkân var mıdır? Şüphesiz yoktur. Çünkü ezelî ve ilâhî kânun böyledir. Velâvet kuvvetiyle hareket eden bir kimseden, mekteplerden din derslerini kaldırmak, mukaddes sanılan. Ârap harfini terk ederek, yerine Lâtin esasından başka bir harf kabul etmek, İslâm serpuşu sanılan fes [19] ve sarığı, bırakarak halka şapka giydirmek beklenebilir mi? Fakat Atatürk, böyle yapmakta idareten ve siyaseten fayda görmüş ve bir an tereddüt etmeksizin bunları yapmıştır.

Bu mevzua bir misâl daha vereyim de sözü keseyim:

II. Abdulhamid zamanında, huzur dersinde bir mukarrire [20] vekâleten derse çıkan Tokatlı Ahmed

---

[19] Yunan fesi

[20] Mukarrir: (Karar. dan) Yerleştiren. Takrir eden. Sabit kılan. Dersi tekrar ederek anlatan müderris.

Efendi, takrir esnasında:

“Padişahın iradesi; peygamberin sünnetinden üstündür.”

“Sünnet terkedilir ama irade-i seniye hilâfına bir şey yapılamaz!”

demiş. O zamana kadar dersi sükûnetle dinlemekte olan hükümdar birdenbire başını kaldırarak:

Ne gibi meselâ, izah ediniz!

" demesi üzerine, Ahmed Efendi de:

“Meselâ sakal salıvermek sünneti seniyedir. Sakal saliverilse de olur, salıverilmese de. Fakat geceleri şu saatte sokakta gezmek irade-i seniye ile yasak edilmiş olsa, buna herkes itaate mecburdur.”

Tarzında izah etmesi hükümdarın hoşuna gitmiş ve dersten şonra, öteki hocalar, hep bir arada, kendilerine, gösterilen yerde iftar ettikleri halde; Ahmed Efendi, II. Abdulhamid ile birlikte yemek yemiş, fazlaca ihsan almış ve münhal olan mukarrirliğe de asaleten tayin' edilmiştir.

Ahmed Amîş Efendi, mutasavvıflar arasında tasarrufa kadir, velilerden bilinir.

“Ağzımdan çıkan sözleri zamanla unuturum. Fakat ne söylersem lıâdisatı âlem öylece zuhur eder.” Buyururlarmış.

Kendisini görenler, konuşanlar ve istifade edenler, bu mevzu etrafında birçok şeyler söylerler, vakit vakit dediklerinden sonradan çıkan bir hayli vak’alardan bahsederler. Bunların hepsini tevsik ile kayda, imkân olamadığından yalnız bir kaç tanesini haber vermekle iktifa edeceğim:

Ali Kemalî Efendi Sivaslıdır. Konyada yerleşmiş, oradaki lisede din bilgileri ile Arap ve Fars dillerini

okutmakta bulunmuş, 1323 (1907) de Konyada bir Hukuk Mektebi açılınca orada da Osmanlı Medenî Kanunu olan Mecellei Ahkâmı Adliye müderrisliği- yapmıştır.

Bu zat, **Meczub Şakir Efendi**ye hizmet etmekle de kendisinden bahse hak kazanmıştır. Şakir efendiyi cezbe halinde ailesi bile terk etmiş; olduğu halde Ali Kemali Efendi ile Mevlevi Sıtkı Dede onu bırakmamışlar ve hizmetinde kusur etmemişlerdir.

Şakir Efendi bir gün bu hizmetlerine mukabil Ali Kemalî Efendiye;

"Elimden gelse seni döğe döğe öldürürdüm" demiştir.

Ali Kemalî Efendi bir aralık mebus olmuş, İstanbula da gelmiştir. Abdülâziz Mecdi Efendi arkadaşını alıp mürşidi Ahmed Amîş Efendiye götürmüş. Ali Kemali Efendi elini öpüp diz çökerek karşısına oturduğu zaman hazret:

"Rahmetmetullahi, aleyhi rahmeten vasıaten" [21] den başka bir söz söylememiş, oradan ikisi birlikte ayrılıp çıkmışlardır. ..

Bu iki fıkrayi nakleden Abdülâziz Mecdi Efendi derdi ki:

"Şakir Efendinin Ali Kemali Efendiye; seni parça parça ederim, demesi: kendisine yaptığı hizmetten dolayı şehit olarak hayata veda etmesini ve o şerefe nailiyetini temenniden ve Ahmed Amîş Efendinin **" Rahmetmetullahi, aleyhi rahmeten vasıaten"** demesi de bu mertebeye ereceğini keşf en tebşirden ibarettir.

---

[21] Allah Teâlâ'nın büyük rAhmedi üzerine olsun.

Bu zat Millî Mücadele zamanında Delibaş'ın Konyada çıkardığı isyanda:

"İttihatçıdır, eski mebustur," diye şehit edilmiştir.

Türbedârın huzurundan çıktıktan sonra yine üstâd, Ali Kemali Efendiye intihalarını ve mürşidi hakkındaki mütalâasını sormuş, o da kısaca:

"Bu kadar uzun ömür sürdüğüne göre manevî bir memuriyeti olsa gerek," demiştir.

Ali Kemalî Efendinin mezar taşında şu yazılıdır:

"Burada cehlin tasallutu ve taassubun kini meknuz isyanda darben şehid edilen Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Konya heyeti merkeziyesi reisi ulemadan Sivaslı Ali Kemal Efendi metfundur. Düşmanlarını affeden,[22] bu ruhun affı İlâhiye mazhariyetini dua et."

Yevm-ül-isneyn 4 Teşrinievvel 1336

Üstâd bu zat için buyururdu ki:

Konya Mevlânadan sonra bir tek büyük adam yetiştirmişti. Konyalılar Mevlânanın kıymetini takdir edemedikleri gibi bununkini de edemediler, şehid ettiler.

Konyalıların tabiî cahil ve mutaassıp kısmının Mevlâna düşmanlığını ve taassuplarının derecesini muhterem fâzıl Erzurumlu **Salih Yeşil** de şöyle bir fıkra ile anlatır:

---

[22] Son nefesinde yanında bulunan dostu postahane memurlarından Isa Ruhi'ye **" Müsebbib cehalettir. Aileme söyleyiniz davacı olmasınlar."** diye vasiyette bulunur.

Salih Yeşil, Millî Mücadele zamanmda Büyük Millet Meclisinde âza ve vazifeten Konyada memur bulundukları sırada Konya ulemasından birisile konuşurken:

“Elimden gelse Hazreti Mevlâna’nın cesedi şeriflerini buradan kaldırır, Medine-i Tahireye götürür, sonra da bu Konya şehrini ateşe veririm.” Der. Bu söz üzerine muhatabı da:

“İşte şimdi kâfir oldun!”

diye mukabele eder. Salih Efendi:

“İki tahta parçasını yakmakla insan neden kâfir olsun?”

“İslâmiyet o kadar dar bir din midir ki?”

Demiş. . Hoca buna da cevap olarak:

“Hayır... Onu kasdetmiyorum. Mevlâna dediğinizi Medine-i Tahireye götürmek ve orada civarı Hazreti Muhammede defnetmekle kâfir oldun,” demek istedim.

İşte Ali Kemali Efendi böyle bir ortamda pek kapalı bir hayat geçirmiş, tasavvufla iştigalini, manevî meşgalesini Konyalılara hissettirmemiş, bütün yaşadığı müddetçe kendisini zahir ilimlere mensup bir hoca olarak tanıtmıştır. Bundan dolayı kimseyi irşadda bulunmamış ve telli başlı bir eser de yazmamıştır. Ancak **Hayalât** adında tasavvuftan bâhis küçük bir risalesi bulunduğunu Abdülâziz Mecdi Efendi söylerdi. Bu risaleyi okuyan bir arkadaşımız yüksek bir eser olmadığını söylerdi. Ben görmedim. Bir şey diyemem. Şu kadar ki Abdülâziz Mecdi Efendi; Ali Kemali Efendinin, yaradılış itibarile şakrak, samimî bir zat, sûfiyâne muhitte açık ve serbest konuşur bir velî olduğunu söylerdi.

Sivaslı Ali Kemali Efendi; tasavvufa sülûkünden

dolayı geniş düşünceli ve serbest fikirli bir adam olduğu için dar düşünceli kimselerle, dolu olan Konya muhitinde **Kızılbaş Hoca** diye anılırmış.

Yine bu zat uzun müddet muallimlik, müderrislik hattâ mebusluk yaptıktan sonra millî mücadele sıralarında Konya'ya çekilerek bütün maişet kapıları kendisine kapanmış bulunduğu bir sırada orada sarraflık eden birisinin dükkânına devam ile onun işine yardım eder ve aldığı üç beş kuruşla hayatını idameye çalışırmış. Sarrafların faizcilik yapması dolayısıyla onun bu işte çalışmasını hoş görmeyenler tezyif ve tahkir maksadile ona **Sarraf Hoca** da demeğe başlamışlardır.

Abdülâziz Mecdi Efendinin damadı İş Bankası memurlarından **Abdullah Emîr** Konyalıdır ve Ali Kemali Efendinin komşusudur. Küçük yaşındanberi hocaya hürmet ve hizmet eder, ufak tefek aile ve ev işlerini görür ve bu suretle teveccühünü kazanmak ve duasını almak istermiş. Mısır'dan geldikten sonra Konyaya gittikleri zaman yine hocayı aramış ve onu ihtiyar haliyle, o ulema kisvesiyle sarrafın kirli altınlarını yıkayıp temizlemekle meşgul görünce bu vaziyetten müteessir olmuş, fakat cahiller ve mutaassıplar, gibi sarrafın yanında çalıştığından dolayı değil, bu kadar fazıl ve kemâl sahibi bir adamın maişet yüzünden zamanla bu hale düşmüş olmasında aramıştır. Aynı zamanda aralarında şöyle bir muhavere (konuşma) cereyan etmiştir:

"Bademin kabuğunu yalaya yalaya dilimiz aşındı. Lübb'ünden ne zaman tattıracaksınız?"

"Ben İstanbula geldiğimde o iş de olur. Seninkinin bir baltalık işi kaldı. Onu da indirince ta-

mamdır."

Sivaslı Ali Efendinin burada **"seninkinin"** sözü ile kasdettiği zat; Abdullah Emîrin kayın babası Üstâd Abdülâziz Mecdi Efendidir.

Bu söze göre **Abdülâziz Mecdi Efendinin bu sıradaki manevî derecesi Ali Kemalî Efendimden dûn bir mertebede imiş.**

Ali Kemalî Efendi bu rumuzlu ve kapalı sözü söyledikten sonra çok yaşamamış, şehid olmuş ve tabiî İstanbula da gelememiştir.

Tasavvufla uğraşanlar bu cümleyi şöyle tabir ve tefsir ederler:

Sivaslı Ali Kemali Efendi maddî vücudile değil, manevî varlığile İstanbula gelmiş ve bu aralık arkadaşı Abdülâziz Mecdi Efendiye intikal etmiştir. Abdullah Emîr, yemek istediği bademin özünü yani manevî feyzi de Sivaslı Ali Efendiden değil, kayın babası Abdülâziz Mecdi Efendiden alacaktır.

Konya Halkevinin meczub Şakir Efendi hakkında neşretmiş olduğu eserde bu zat için şu satırları okuyoruz:

"O vakit Konyada Sivaslı Ali Kemalî Efendi namında memleket münevverlerinin çok derinden sevdiği bir zat vardı. Hoca Efendi Konyaya eskidenberi yerleşmiş, uzun seneler medresede ulûmu arabiye okutmuş ve çok talebe yetiştirmiştir.

Fakat istikbali gören merhum yalnız medreseciliğe saplanıp kalmamış, vaktin münevverlerile de tanışmış, idadi mektebine arapça muallimi olmuştur. Uzun seneler mektepte ders okutan Ali Kemalî Efendi orada zamanın genç ve hür hocalar ile tanışmış, diğer ilimler, zaten müstaid olan merhumun fikrî hayatı üzerinde müsbet tesirler yaparak

onu hakikaten müteceddit ve müsaadekâr bir şahsiyet haline getirmiştir. Merhum rind meşreb ve yüksek kalbli, filozof bir zattı.

Softalığın ve softa kafalılığın kendisinde zerresi kalmamıştı. Öyle ki yeniliği kabul etmekte herkesten ön safta idi. Uzun seneler mebusluk yapmış ve son inkılâbın, iptidalarında Konya müdafaai Hukuk reisliğinde bulunmuştur. Fakat maalesef böyle teceddüt perver zevatın ölümü çok hazin oluyor. Merhum da taassubun şerrinden kurtulamadı. Konya isyanında âsiler tarafından feci bir surette öldürüldü

Öteki vak'a da şudur:

Diyanet İşleri Reisi olan **Şerefeddin Yaltkaya**, Darü'lmualliminde okumuş, medrese tahsilini de usulü dairesinde bitirip icazet almış değerli bir âlimimiz, kendi sahasında eşsiz bir mütefekkirimizdir.

Darülmuallimin mezunu olmak itibariyle önce muallimliğe sülük ederek, Maârif Nezaretince rüştiye muallimliğine tayin edilmiş olduğu gibi; aynı zamanda camilerde lisanı ve dinî bilgiler okutmak üzere müderris de olmuştur.

Yine bu zat, son zamanın meşhur mutasavvıflarından Cerrahpaşa hatibi Arif Efendi merhumun oğlu olmak itibarı ile aile ve muhit icabı olarak tasavvufa ve manevî ilimlere de yabancı olmadığından, tekkelere devam eder, mutasavvıflarla görüşür, dervişlerle düşer kalkar, hâsılı eski kültürümüzün üç büyük sahasında maharetle at oynatır bir ilim ve irfan âşıkıdır.

Bu üçüncü mesleği dolayısıyla mutasavvıfları ziyaret ettiği sırada, devrinin bu yolda en büyük

adamı bulunan Ahmed Amîş Efendinin huzurlarına da, Sami Evranos'un delâletiyle gidip, Ahmed Amîş Efendiden manen istifade etmek ister.

Sami Evranos; **Şerefeddin Yaltkaya**'yı:

"Çalışkan; okumağa, yazmağa meraklı ve yetişecek bir ilim âşıkı, Bandırma rüştiyesi muallimi evveli."

diye, hazrete takdim eder ve huzurlarında biraz bulunduktan sonra elini öpüp arkadaşile birlikte çıkarlar.

Ahmed Amîş Efendi, kedisiyle görüşenlere yahut huzuruna bu suretle getirilenlere çok kerre ya maddiyat yahut maneviyatına dair bazı, tebşirlerde bulunurmuş ve bunları bazan görüştüğü kimseye vecahen bazan da gıyaben söylermiş.

Ahmed Amîş Efendi, Şerâfeddin Yaltkaya'ya, vechen böyle bir tebşirde bulunmayınca, ertesi gün, Sami Evrenos, yalnızca, hazreti ziyaretle, onun hakkındaki tebşirlerini öğrenmek ister ve:

"O, bulunduğu mesleğin en son mertebesine çıkar."

Müjdesini, alır ve hâdise de hakikaten buyurdukları gibi çıkar. Şöyle ki:

Şerefeddin Yaltkaya, ilk intisap ettiği rüştiye müallimliğinden sonra idadiye ve lise hocalığına, daha sonra da bu mesleğin en son mertebesi olan üniversite profesörlüğüne çıkınca, bu hâdiseyi bilenler ve bu neticeyi göreliler, Ahmed Amîş Efendinin uzağı görmekteki kudret ve kuvvetini yâd ve tasdik etmişlerdir. ,

Yine bu zat aynı zamanda medreselerde ders okutmak hak ve salâhiyetini de haiz bir müderristir

demiştim. O, bu sıfat ve salâhiyetle, bugüne kadar evkaf hâzinesinden maaş almaktadır. Hattâ Tevhidi Tedrisat Kanunu çıktıktan ve medreseler kapatıldıktan sonra bile; Fatih camiinde, bilhassa ramazan ayında, halka vâz ve nasihatlerde bulunurdu. Son günlerde Üniversite profesörlüğünden Diyanet İşleri Reisliğine de geçince, ilmiye mesleğinin son mertebesi ve eski şeyhülislâmlığın karşılığı olan bu makama çıkmış olması da, pek yerinde olarak yine Ahmed Amîş Efendinin uzağı görmekteki kudretine affolunmuş ve hâdise, hakikaten müşarünileyhin, buyurdukları gibi, 30 sene sonra da olsa yine zuhur etmiştir.

Yine bu zatın, Mustafa Kemal'in, son dinî tazim olan cenaze namazını da, Dolmabahçe sarayında kıldırmak şerefine mazhar olduğunu biliyoruz. Meslek veya diyanet icabı, arasıra yapmakta oldukları imametin son mertebesi de, şüphesiz bir milletin en büyüğünün namazını kıldırmaktır.

Ahmed Amîş Efendinin, yalnız müteşerrilerin (şeriât sahipleri) değil, bir takım mutasavvıfların bile kolay kolay anlayıp hazmedemiyecekleri birçok sözleri ağızlarda dolaşmaktadır. Ehli ve erbabı bu sözlerin her biri için birer vecih bulmakta iseler de, havsalası dar bulunanlar türlü türlü tefsirlere kalkışırlar, aleyhinde atıp tutarlar.

Bu türlü sözlerden de birkaç tanesini şuraya kaydediyorum:

Bir gün yanında damadı Darülfünun müderrislerinden Ahmed Naim Bey bulunduğu sırada huzuruna bir genç gelir, elini öper, karşısında durur. Ahmed Efendi, bu gence hitaben:

"Haydi, git, yine eskisi gibi kârhanelerde,

meyhanelerde, gez, dur."

der. Genç, tekrar elini öper, kalkıp gider.

Müderris Ahmed Naim Bey, bu vaziyetler, bü sözler karşısında hayretler, içinde kalır. Bunu anlıyan Amîş Efendi, onun hayretini gidermek için der ki:

"Bunun âyan-ı sabite'sinde kârhanelerde, meyhanelerde gezmek vardır. Nasıl olsa bunu yapacak. Ben böyle söylemekle, hiç olmazsa günahtan kurtulmuş olur. Çünkü bu takdirce yaptıklarını emirle yapmış oluyor."

Bunu böylece nakleden üstâd Abdülâziz Mecdi Efendi, bu şahsın halâ bu yolda gezmekte olduğunu söylerdi.

Yine bir gün, bir kadın müracaat ederek, herhangi manevî bir arzusunun husulü için Medine-i Münevvereye gönderilip orada Ravza-i Mutahhareye konulmak üzere bir arzuhal yazılmasını rica eder, türbedâr Amîş Efendi de iki satırlık bir pusula yazıp eline sıkıştırır. Âyetli, hadisli ve tumturaklı ifadeli bir şey bekleyen kadın, bu kadar sade ve iki satırlık bir pusula ile savuşturulduğunu görünce, dileğinin yerine gelemiyeceğini düşünerek:

"Bu kadarı makbule geçer mi?"

diye sorar. Ahmed Amîş Efendi de:

"Kadın; ben onu zatımdan, Muhammedime yazdım. Senin o kadarına aklın ermez, haydi git, elbette müessir olur."

Buyururlar.

Aklı ermiyen yalnız kadınlar mı ya! Okumuş, yazmış olanlar da böyle. Liselerde Türk, Arap ve Fars dilleri ile din dersleri okutan Konyalı Arif Efendi adında çok fazıl bir zat vardır. Başından

geçen şöyle bir vak'ayı anlatırdı:

Medrese tahsili görmüş, ayni zamanda diğer medrese mensupları gibi yalnız Arap dilini değil, Türkçeyi de çok iyi öğrenmiş olan bu zat, bu meziyetleri dolayısıyla, gençliğinde bazı büyüklerin çocuklarına hususî muallimlik edermiş. II. Abdulhamid'in kâtiplerinden Bürhan-ül-müeyyed mütercimi Kudüslü Kadri Beyin oğlunu okuttuğu sırada çocuğun ahvalinde görülen gayritabiî bir halin izalesine dua etmesini rica etmek üzere, Kadri Beyin müntesip olduğu Ahmed Amîş Efendi nezdine gönderilir.

Arif Efendi kalkar, türbeye gider, Amîş Efendinin huzuruna girip Kadri Beyin selâmını ve arzusunu arzeder. Fakat öyle bir cevap karşısında kalır ki, o zamana kadar okuduklarına, edindiği dinî kanaatlere göre, o türlü sözleri ancak Allah söyliyebilir, insan değil. Meselâ:.

"Verdim, olsun!" gibi bir söz.

O zaman, mutaassıp ve havsalası dar olan Arif Efendi, hiç ummadığı ve beklemediği bu cevap üzerine, hemen oradaki iskemleyi kaparak türbedârın üzerine hücum ile

"Vay! Tevekkeli senin için ….….demiyorlar? "

Diyerek onu öldürmek ister. Bu vaziyet karşısında, yaşı yüze yaklaşmış, beli bükülmüş olan bu zaif ve nahif ihtiyar, hiç bir telâş ve korku eseri göstermiyerek, sadece;

"Vaktin gelince sen de anlarsın!"

demekle iktifa eder. Bu söz, Arif Efendiye o kadar tesir eder ki gayri ihtiyarî olarak iskemle elinden düşer, bir şey yapmadan, bir tek söz söylemeden oradan çıkar, gider.

Arif Efendi, sonraları bu vak'ayı hatırladıkça veya bir sırası gelip de söyledikçe pişmanlık alâmetleri gösterir ve o zamanki zihniyeti ile sonrakini mukayese ederek tasavvufun, teşerru'un [23] çok ilerisinde olduğunu itiraf ederdi.

İşte bu Arif Efendi, zamanla tasavvufa da sülük ederek, Ahmed Amîş Efendinin irtihallerinden sonra yerine türbedâr olan Mehmet Efendiye intisap etmiş ve diğer mutasavvıflarla düşüp kalkmağa başlamıştır. Bunlardan başka, önce, Mühiddin Arabî'nin vahdet-i vücut yolundan gittiği için Ahmed Amîş Efendiyi öldürmek istiyen bu zat, sonraları Şeyh Ekberin **"Tuhfe-i Sefere"** sini ve yine bu muharririn vâhdet-i vücud'ün ta kendisini gösteren

سبحان من اوجد الاشياءفهو عينها vecizesini

şerh ve vahdet-i vücut nazariyesini izah etmek üzere, Salâhaddin Uşşakî tarafından arapça yazılmış olan **"Miftâhu'l Vücud ilâ nihâyeti'l Maksûd"** adındaki risalesi Türkçeye çevirmiş, Abdülkerim Ceylî'nin **"İnsan-ı Kâmil"** inden ruh bahsini tercüme etmiştir. Benim ricam üzerine, yine Muhyiddin Arabinin en meşhur eserlerinden olan da Türkçeye çevimeğe başlamış ve 18 sahifesini bitirmişti, İstanbulu terketmesi üzerine tercümeye devam edemedi. Kendi el yazısı ile olan bu tercümeler hususî kütüphanemdedir.

Arif Efendinin tasavvufa sülük ettikten sonra düşünüşündeki değişikliği belirtmek için **"Miftâhu'l Vücud ilâ nihâyeti'l Maksûd"** tercüme-

---

[23] Teşerru: şeriata uygun davranma.

sinin başına geçirmiş olduğu şu birkaç satırı alıyorum:

“Bu kitab-ı güzin şeyh-i hakikatbîn Abdullah salâhi Hazretlerinin bir eser-i hakikat-rehberidir ki şeyh-i ekber ve esrar-ı hakayika mazhar Muhyiddin Arabî Efendimizin bazı cühelâ-yı ulema arasında bir hayli itirazata sebep olan ve maazalik mahz-ı hakikat bulunan bir nutk-ı âlisini şerh ve izah için yazılmıştır.

İşbu eser, mürşid-i âli-himmet Behçet Efendi Hazretleri tarafından tercüme için âcizlerine emir ve tevdi buyurmuşlardır. Ben de nefsimden havi ve kuvveti tecrit ederek Şeyh Ekberin füyüzatı ruhaniye ve Cenâb-ı Salâhinin imdad-ı ruhanisinden istiane ile mütevekkilen alellah-il- kerim tercümesine başladım.”

Şu ifade ve bu tercümeler, vakti gelince, Arif Efendinin de bu hakikatleri anladığını ve Ahmed Amîş Efendinin geleceğe âit ihbar ve tebşirlerinin tahakkuk ettiğini göstermez mi?

Bir gün, Ahmed Amîş Efendi, yemek yenilmek üzere tam sofraya oturduğu sırada, evde ekmek olmadığını refikası (hanımı) haber verir. Ekmek almak için bakkala gönderilecek o sırada evde başka kimse de bulunmadığı için, gidip kendisinin almasını hazret, refikasına söyler. O da cevaben: “hemen dışarı çıkmak için çarşaflı olmadığını, şimdi falanın geleceğini ve ona aldıracağını” söylerse de, Ahmed Amîş Efendi beklemek istemeyerek:

“BÖYLE ÇIK AL, BEİS YOK!”

der ve refikası da başına şöyle bir örtü atarak, fakat üstüne bir şey giymeyerek, evdeki kıyafetiyle gidip bakkaldan ekmeği alır, gelir.

Ertesi gün, türbede, ziyaretine giden üstâd Abdülâziz Mecdi Efendiye, Ahmed Amîş Efendi, bu hâdiseyi olduğu gibi naklederek:

"Bir kerre ağzımdan çıkmış bulundu. Söylememeli idim. Fakat herhalde söylediğini gibi olacak, çarşaf; kalkacaktır."

demiştir. Cumhuriyet devrinde sözünün nasıl ve ne suretle çıkmış olduğunu bilmem ki izaha hacet var mı?

Türbedâr Ahmed Amîş Efendi; bir gün türbede, yanında bulunan Abdülâziz Mecdi Efendiye, Fatihin sandukasını ve etrafındaki gümüş parmaklıkları işaret ederek:

"Bunlar zait ve faydasız şeylerdir, satmalıdır, böyle durdurulmamalıdır"

demiştir. Zamanla sözleri kısmen yerine geldi. Türbeler kapatıldı. Oralardaki eşya ve tezyinat büsbütün faydasız bir hale geldi. Şimdi sahipsiz ve bakımsız kalan bu türlü eşya, kısmen hırsızlara yemlik, kısmende çürüyüp mahvolmaktan başka bir şeye yaramıyor. Ergeç buna da bir şekil verileceğini ve bu zatın bu yoldaki sözünün de yerini bulacağını söylemek kehanet olmaz sanırım.

Burada adı geçen ve türbedâra da feyiz ve nur veren Muhammed Nur'ül Arabî de Türk tasavvuf tarihinde üzerinde durulacak büyük bir şahsiyettir. Aslen Arap olan, fakat 20 yaşından beri Türkiyeye gelerek, bilhassa Rumelide yerleşen ve orada ölen bu zat hakkında Abdülbaki Gölpınarlı Melâmiler ve Melâmîlik adlı eserinde lüzumu kadar malûmat vermiş olduğu için, burada ayrıca izahata lüzum kalmamıştır. Bununla beraber, o eserde görülmeyen başlıca üç fıkrayı türbedâr Ahmed Amîş Efendi

ile ilgili olduğu için nakl ile iktifa ediyorum.

Seyyid Muhammed Nur'ül Arabî, ölümünden altı ay önce İstanbula geldiği zaman, türbedâr Ahmed Amîş Efendi, kendisini onun ziyaret edeceğini ummuş, hattâ kalben istemiş, fakat Nur'ül Arabî, ziyaret etmeden gitmiştir.

Ahmed Amîş Efendi, bu vak'adan, Nur'ül Arabî'nin, manevî mertebe itibarıyla kendisinden yüksek olduğunu, binaenaleyh kendisinin gidip onu ziyaret etmesi lâzım geleceğini anlıyarak, günün birinde kalkıp O'nun bulunduğu Ustrumca kasabasına gitmek istemiştir.

Türbedeki arkadaşına, bir hafta, on gün kadar hava tebdiline gideceğini söylemiş, o gün Sirkeciye inmiş, orada rastgeldiği müritlerinden birisi nereye gideceğini sormuş, Selâniğe gideceğini haber alınca hemen bir bilet alıp takdim etmiş ve bunun üzerine türbedâr efendi de yola revan olmuştur.

Rivayete göre, daha vapurda bulunurken, Nur'ül Arabî, keşfen türbedârın geleceğini bildiğinden, her zaman bindiği hayvanını, müritlerinden birisiyle Selâniğe göndermiş ve:

"Falan gün, falan saatte, şu şekilde, şu şemailde vapurdan bir adam çıkacak. Onu al, bu hayvana bindir, sen de rikâbında olduğun halde buraya getir."

Demiştir. Bu suretle türbedâr, Ustrumca kasabasına gidip Seyyid Muhammed Nur'ül Arabî'ye mülâki ve bir hafta kadar misafiri olmuştur. Aralarında samimî muhabbetler ve konuşmalar olmuş ve bu arada Nur'ül Arabî:

"Altı ay sonra ben de sana misafir geleceğim."

buyurmuştur. Bu sözün mânasını yanındakiler

anlıyamamış, nasıl, niçin? diye birçok suâller sormuşlardır. Fakat türbedâr derhal anlamış ve memnunen dönmüştür.

Seyyid Muhammed Nur'ül Arabî'nin bu sözden kasdettiği mâna:

Altı ay sonra vefatlarını ihbar ve ondan sonra da bu muazzam sırr-ı ruhînin, ıdrak-i maâlîde kutbiyetin kendisine intikal edeceğini tebşirden ibarettir.

Buna benzer bir hâdise de Seyyid'le Ingilterenin Üsküp konsoloshanesi kavası (elçilik görevlsis) Veli arasında olmuştur. Şöyle ki:

Hak ve hakikat aramaya çıkan bir İngiliz, Seyyidin şöhretini işitip kendisiyle görüşmek üzere Üskübe gelir, konsoloshaneye misafir olur ve ertesi gün konsoloshane kavasının rehberliğiyle Seyyidin oturduğu yere gidip görüşür. Sorgularına, Seyyidin verdiği izahat, İngilizi o kadar mest ve memnun eder ki düşer bayılır; daha doğrusu cezbeye uğrar. Arnavut kavas Veli de, kılıcına dayanmış, bu hali seyrediyormuş. İngilizin bî-hoşluğu geçtikten ve umduğunu aldıktan sonra memnuniyetle konsoloshaneye dönmüştür.

Bunun üzerine kavas Veli, Seyyidin nezdine gider, tabancayı çekip karşısına dikilerek:

"O gâvura verdiğini bana da vermezsen şimdi seni öldürürüm."

diye tehditte bulunur, bu tehdit karşısında Seyyid gülerek: ,

"Her şeyin bir zamanı vardır. Ben altı ay sonra İstanbula gideceğim. Orada sana veririm."

der ve Arnavut kavasın ancak bu suretle elinden kurtulur.

Altı ay sonra vefatı vuku bulunca, kavas kendisinin aldatıldığına zâhip olur ve o sırada kavaslığı bırakarak, ticaret kasdiyle İstanbula gelir. Bir gün Sarıgüzelden Fatih camiine çıkan, yoldan giderken, uzaktan. Seyyid Muhammed Nur'ül Arabî'ninde yukarıdan aşağıya doğru gelmekte olduğunu görünce derhal karşılayıp:

"Vay efendim, ben seni aylardanberi arıyordum."

Diyerek ellerini öper. İşte o zaman türbedâr, vazı ve tavrını bozmayarak:

"Biz adamı İstanbul'da da buluruz."

Der. Bu fıkrayı nakledenler bununla da Seyyid Muhammed Nur'ül Arabî'deki marifet sırrının türbedâra intikal ettiğini ve Arnavut Velinin de, Seyyidin manevî varlığım türbedârda görmüş olduğunu söylerler.

Arnavut Veli baba, 1926 senesine kadar yaşıyordu ve son zamanlarda odun yarıcılığı yapmakla geçindiği için **Oduncu Veli Baba** adiyle anılırdı. Cibalide oturuyordu.

Seyyid Muhammed Nur'ül Arabî gibi kuvvetli şahsiyetlerden hükümetlerin her zaman ne kadar çekindiklerine ve onları ne suretle nezaret altında bulundurduklarına tarih şahit olduğu gibi; bu kabîl kimseler muhitlerindeki müteşerrilerin de vakit vakit ta'rizlerine, taarruzlarına ve iftiralarına maruz kalırlardı.

Müteşerrilerle mutasavvıflar arasında iradenin küllî mi, cüzî mi olduğuna dair ezelî bir ihtilâf olduğu bilinen şeylerdendir ve bunun hakkında küçük büyük, Türkçe, Arapça ve Farsça belki yüzlerce kitap ve risale yazılmıştır.

Seyyid Muhammed Nur'ül-Arabî'nin şöhretini görenler ve etrafında toplananların taşıdıkları mabadüttabiî, yüksek fikirleri kendi kanaatlerine uygun bulmayân müteşerrilerle hükümet memurları, Seyyidi, padişaha curnal ederler. Padişah Abdülmecit, Seyyidin incitilmeden ve korkutulmadan, eski tabiriyle mutayyeben ve muazzezen İstanbula getirilmesini irade eder, öyle yapılır ve getirilip şeyhülislâmın konağına misafir edilerek, orada izaz ve ikram edilir.

Tasavvufî fikirleri ve bilhassa irade hakkındaki görüş ve inanışı anlaşılmak için, hissettirmeden kendisinin imtihana çekilmesi istenilir. Bunun için bir ziyafet tertip ebilir ve İstanbulun büyük âlimleri bu ziyafete ve sonundaki sohbete davet edilirler. Padişah da gelerek, konuşmayı kafes arkasından dinler. Söz Allah Teâlâ'nın sıfatlarından açılarak, birçok vadilerde dolaştırıldıktan ve kudret ve hayat ve ilim gibi sıfatlar geçildikten sonra nihayet bahis irade sıfatına getirilir, bunun üzerinde de hayli konuşmalar olur. Sonunda Seyyid der ki:

"Allahın bütün kemal sıfatları insanda; zaif, cüz'î, mahdut olsa da gene vardır. Böyle olunca Zaif, cüz'î bir iradenin elbette insanda bulunması lâzım gelir. Fakat huzurda bulunanlarda irade olmaz."

dinliyenler, Seyyidin iradeyi inkâr etmediğini anlamakla beraber, bu sözlerine de bir mânâ veremezler, tavzihini (açıklamasını) rica ederler, o da der ki

"Bakınız biz huzur-ı şahanedeyiz. Tabiî irademize malik değiliz, irade padişahımızındır. Gelin buyururlar, geliriz. Çıkın, gidin buyururlar, çıkar,

gideriz. Binaenaleyh şurada ve şu dakikada biz i护rademize malik değiliz, Ne vakit ki huzur-ı şahaneden çıkarız, o vakit irademize malik oluruz. Ehlullah ise her an huzurda, huzur-ı İlâhîdedirler. Bundan dolayı onlar iradelerine hiç bir an malik değildirler. Daima Allahın iradesiyle hareket ederler. Huzurdan fâriğ olmazlar ki iradelerine sahip olsunlar.”

Bu söz müteşerrileri ikna etmiş midir, etmemiş midir, bilmem. Fakat padişah çok memnun olmuş olacak ki Seyyidi taltif ederek yine geldiği gibi yerine göndermiştir.

İrade meselesinin İslâm dininde ne derece ehemmiyeti hâiz olduğu, siyasî bir suç isnadiyle cezalandırılmak istenilen bir mutasavvıfın, bilhassa bu mevzudan imtihan edilmesiyle de sabittir. Filhakika bu mevzu, 1300 küsur senedenberi İslâm âleminde münakaşa olunmuş, kelâm, akaid ve tasavvuf kitaplarında buna bahisler, fasıllar ve sütunlar tahsis- edilmiş olduğu gibi; ayrıca büyük küçük ve sayısı yüzleri geçen kitap ve risale de yazılmıştır.

Yine bu mevzuun münakaşasmdan Cebriyye ve Kaderiyye adlariyle anılan mezhepler ortaya çıkmış, taraftarlarının bir kısmı ifrata, bir kısmı tefrite düşmüşlerdir.

Kelâmcılar arasında, bu mevzu etrafında: Kul fiilinin halikı mıdır, değil midir? Münakaşası ise malûmdur.

Büyük mutasavvıflardan Muhyiddin Arabî cüz’î irade’yi de reddeder.

Abdülkerim Ceylî, vücut meselesinde olduğu gibi; bunda da Muhyiddinden biraz ayrılır ve zaif

bir irade kabul eyler.

Müteşerriler ise kulun cüz'î iradesine sahip ve malik olduğuna inanırlar ve buna aykırı düşünenlerin tekfirine, hattâ idamına bile fetva, verirler.

Üstâd Abdülâziz Mecdi Efendi de cüz'î iradeyi kabul etmiyenlerdendir. Buyururlardı ki:

"Ulema, beden'le ruh'un hâlikı Allah olduğunu; fakat irade hal kabilinden olduğundan, onun hâlikı kul bulunduğunu söylerler. Bu, doğru değildir; beden'siz, ruh'suz hal olamıyacağından yahut hal bedenle ruhtan ayrılamıyacağından, iradenin yaratıcısıda Allah Teâlâ olmuş olur,

İrade, birdir, tecezzi (bölünme) kabul etmez. İradei cüz'iye, iradei külliye'nin; iradei külliye de iradei cüz'iyenin aynıdır.

Risalei Tevhid'de bu cihet biraz daha tafsil ediliyor ve deniliyor ki;

"Hak Teâlâ hazretleri muhit-i âlemdir. Ümmehâtı yedi sıfattır ki vücud-ı İlâhîye delâlet ettiklerinden sıfat-ı sübutiye tâbir ederler: Hayat, ilim, irade, kudret, semi, basar, kelâm.

Bu sıfatlar nefsülemirde birdir, taaddüdü nisbîdir. Bu sıfatlar ve kâffe-i evsaf Hakkın olup, halkta bulunmasını hakikat kabul etmediği gibi; akıl dahi tecviz etmez.

Zira hayat sıfatı mahlûkta olsa, helâk olmamak ve fena bulmamak, ilim sıfatı olsa herşeyi bilmek ve hiç bir şeyde cahil olmamak; iradet ve kudret sıfatları halkta bulunsa; muradettiği şey'e **"OL"** demesiyle o şey husule gelmek ve her şeye gücü yetip bir şeyden âciz kalmamak iktiza eder. Semi ve basarı olsa ırak yerden ve perde ardından işidip görmek, kelâmı olsa her kelâm ile tekellüm etmek

icap eder. Mahlûkun ise bu meşruhatın hilâfında bulunduğu delilden âzadedir. Binaenaleyh abdin bu sıfatlardan nasibi ve dahli olmadığı gibi, her fiilin zuhura gelmesi bu sıfatların küllisine ve bazıları bu sıfatların ekserisine taallûku bulunduğu ve sıfatsız hiç bir şey vuku bulmayacağı tariften müstağnidir. Bunun için abdin ef'alde dahi medhali yoktur. Fail ve mevsuf Hak Teâlâ hazretleridir. Abid, mazharı ef'al ve sıfâttır. Sıfâtı- İlâhiye semavî olsun, arzî olsun cüz'iyatta zuhur ettiğinden sıfatı cüz'iye ve iradei cüz'iye tabir olunur. Yoksa cüz'iyatta zuhur eden irade, irade-i ilâhiyeden başka bir irade olmak yahut noksanı ve tecezziyi kabul etmiyen iradei ilâhiyeden bir cüz'ü verilmiş olmak değildir."

Hâsılı, cüz'î iradeye malikiyet iddia etmek: saniyede kilometrelerce hızla giden arzı istediğim zaman durduracağım, demeğe benzer. Arzın bu kadar hızla hareket halinde bulunduğunu bize bugün ancak fen isbat etmiştir. Bu, Allah Teâlâ'nın değişmiyen ezelî kanunlarındandır. Bütün beşeriyet bir araya gelse, bu ezelî kanunu değiştiremez ve arzın hareketini bir saniye geri bırakamaz. Yalnız arzın mı ya? Tramvaya binen bir kimsede, saniyede değil, saatte ancak kilometrelerce giden bir tramvayı bile bir an için durdurmak kudreti var mıdır? Tramvayı istediği zaman durduran, istediği zaman hareket ettiren, yalnız vatmandır. (Kaptan) Binaenaleyh içinde oturanlar, vatmanın hareketine ve iradesine tâbidirler. Kendilerinin hareket ve tevakkuf hususunda zerre kadar sun'u taksirleri, yani irade ve kudretleri yoktur. Bir tramvayı arzusuna râm edemiyen insan arzı nasıl durdurabilir?

İşte bunun gibi, insanın istediği gibi hareket etmek hususunda iradesi yoktur. Bunda ancak Allah Teâlâ'nın iradesi vardır. Bununla beraber, zahir şeriatı korumak ve avamı siyaseten ve idareten elde tutabilmek için bir kısım mutasavvıflar, ister istemez, insanlarda da cüz'î bir irade kabulü cihetine gitmişlerdir. Bundan dolayıdır ki büyük mutasavvıf Erzurumlu İbrahim Hakkı'nın mürşidi İsmail Fakirullah kaddese'llâhü sırrahu'l azîz:

"Cebir meselesi; kâmile nisbetle mahz-ı kemal ve ihtiyar meselesi; kâmile noksanlıktır. Kezalik ihtiyar meselesi; nakısa nisbetle ayni kemal ve cebir meselesi nakısa mahz-ı hatadır."

demiştir. Üstâd Abdülâziz Mecdi Efendi de:

"İradeyi inkâr avam için, ikrâr da havas için küfürdür."

buyururlardı.. .

Üstadın yetiştiği ve feyzaldığı muhit ile o muhittekilerin hâl ve vaziyetlerini, bilhassa manevî ve tasâvvufî mesleklerini şöylece gözden geçirdikten sonra; şimdi kendilerinin vücuda getirmiş ve daha doğrusu devam ettirmiş oldukları muhiti izaha girişebiliriz.

Yine bir hadiseden bahsedelim.

Ahmed Amîş Efendi, 100 yaşını geçkin bir ihtiyar olduğu için söz arasında ısınmaktan bahseder ve **"iyi bir kürk olsa ısınırım",** buyururlar.

Bu kadarcık ima ve işaret üzerine üstâd derhal çarşıya giderek muhtelif neviden ve cinsten üç kürk getirip önüne kor. Üstâd, bunun üzerine aralarında şöyle bir konuşma olduğunu söylerdi:

İşte efendim üç kürk. Bu 50 lira, bu 30 lira, bu da 25 liralıktır. Dedim. Bunun üzerine Ahmed Amîş

Efendi:

“İstemem, götür.”

Dedi. İlk arzu ile bu red karşısında hayrette kaldım. Fakat sebebini de sormadım, soramadım ve bunda elbette bir hikmet vardır diyerek emirleri üzerine kürkleri götürüp sahibine geri verdim.

Aradan bir kaç gün geçti, yanına gittim. Bana:

“MECDİ; CEHENNEMİN MÜDDETİ KAÇ SENEDİR BİLİR MİSİN?”

“65,000 SENEDİR.”

Dediler. Başka bir gün de durup dururken yine bu suali irad buyurdular, fakat bu sefer müddeti **6,500** seneye indirdiler. Esasen birçok mutasavvıflar hep bu yolda giderler, sözü hep böyle etrafta dolaştırırlar.

Bu sırada mebusluk, memurluk ve ticaret gibi bir meşgalem de olmadığından İstanbul’u terk ile memleketim olan Balıkesire çekildim. Orada yerleşir yerleşmez bu sefer Balıkesiri de terk ile Mısır’a gitmek arzusu bende belirdi. Bunun tedarikleriyle ve tedbirleriyle zihnen meşgul iken bir gün Balıkesirin meşhur meczubu **İsmail**, evin kapısını çalarak:

“Uzun yola, uzun yola. Haydi... Hayırlı ola!”

diye seslendi, geçti. Hâlbuki ben kararımı henüz aileme bile açmamıştım. **Meczup İsmail**’in de bu ihbar ve ihtarım duyunca artık kat’î kararımı vererek, âdeta Hükümet kuvvetiyle cebren memleketten çıkarılıyormuşum gibi alelacele ailemi, çocuklarımı alarak hep birlikte Mısıra gittik.[24]

---

[24] Şeyh Bürhaneddin dermiş:

“Meczuba elinizden gelen her yardımı yapınız. Faydasını görürsünüz. Fakat kendi ile konuşmaktan bir

Üstâd; Mısıra gider gitmez 1914 Cihan Harbi de patlak yermiş, yollar kapanmış, orada maişetini ticaretle ve bilhassa uzun senelerdenberi yapmış ve alışmış olduğu zahire ve un ticaretiyle temine mecbur kalmıştır.

Yabancı bir muhitte kendisini tanıtıncaya ve memleketin ticarette gidişini kavrayıncaya kadar hayli sıkıntı çekmiş, fakat çalışmış, muvaffak olmuş ve **6,5 sene** bu vaziyette Mısırda kalarak; nihayet Türkiyede mütareke olunca İstanbul'a gelmiş ve tabiî ilk evvel ziyaret ettiği zat yine mürşidi Ahmed Amîş Efendi olmuştur. Elini öpüp de halini ve başından geçenleri anlattıktan sonra aldığı izahattan:

Cehennemin müddetinin 65;000 sene oluşudan bahsedişi, kedisinin 6,5 sene mürşidinden uzak yaşadığına ve bu suretle bir cehennem hayatı geçireceğine işaret olduğunu, yani mürşidinin kendisine kırılarak **"SEYAHAT CEZASI"** verdiğini ve buna sebep de kürkleri önüne serdiği zaman onların fiyatını söylemiş olmasından ileri geldiğini anlamış-

---

fayda göremezsiniz. Çünkü maneviyatınız denk değildir."

Abdülâziz Mecdi Efendi de, derlerdi ki:

"Bu türlü meczuplar kendiliklerinden hiç bir şey yapamayıp kuvvetli bir velî bunların iradesini selbederek bu hale gelmişlerdir; bunların söyledikleri sözler ve gösterdikleri fevkalâde haller kendiliğinden değil o velîden akseder, binaenaleyh bunlardan bir şey beklemek, bir şey ummak doğru değildir. Şu kadar ki kendilerin sataşmamak, eziyet ve hakaret etmemek lâzım gelir. Şayet edilirse meczubun değil, onu idare eden velînin sillesine çarpılmak korkusu vardır."

tır.

Dûçar olduğu bu cezadan, dolayı mürşidine karşı zerre kadar kırgınlık duymak şöyle dursun bilâkis daha ziyade feyiz vermek için böyle yapmış olduğunu üstâd söylerdi ve Mısırdan dönüşünde bu feyzi umduğundan çok fazla aldığını da sözlerine ilâve ederdi.

Üstâd, vakit vakit bu hâdiseyi tekrarlar ve izah ederken derlerdi ki:

“Ben bu kadar gizli kapaklı söz söylemem. Çok kere muhatabımın idrakine ve kabiliyetine göre açık da söylerim, Fakat bu yol, yani mürşidle müridin teması keyfiyeti barutla pamuğun bir arada bulunmasına benzer. Bazan hiç bilinmeyen bir sebepten dolayı barut birdenbire ateş alıverir.”

Bu ateş alış müridin lehine olduğu kadar aleyhime de çıkabilir. Yani mürşidin nelerden hoşlanmadığı, ne gibi şeyleri beğendiği bilinemez. Ani bir hareketi kalbiyye her şeyi altüst edebilir ve neticesinde mürid ya manen olur yahut manen ölür. Binaenaleyh her zamanda, her temasta ve her hitapta, mürşidin karşısında son derecede dikkatli, uyanık ve tetik davranmak lâzım gelir.

Üstâd, 6,5 sene Mısırda bulunduğu halde asla siyasetle uğraşmamış, oraya muhtelif tarihlerde her biri bir suretle sığınmış olan muhalif fikirli Türklerle de temas ve ihtilât etmemiş ve kendi başına sessizce ticaretle uğraşmıştır.

Mısırda bulunan Türklerden en ziyade görüşüp konuştuğu başlıca iki kişidir. Birisi; Abdülhamid’in uzun müddet Şeyülhislâmlığını yapmış ve o sırada Mısıra çekilmiş olan **Cemaleddin Efendi**, ötekisi de Mısır Hidivinin saray hocası ve imamı **Gümüşhane-**

li dergâhı şeyhi Dağıstanlı Ömer Ziyaeddin Efendidir.

İşte bu yola gidişlerinden dolayıdır ki Umumî Harpte Türkler İngilizlerle harp halinde bulunduğu ve bu yüzden Mısırdaki Türk tebaası esir sayılıp kamplara sevkedildiği halde üstada ne İngiliz, ne de Mısır hükümeti bu bapta bir müşkülât göstermemiştir.

Fakat dindar oluşu, ulema kisvesini taşıyışı, hele Arab dilini bütün fesahat ve belâğatiyle konuşuşu yüzünden Arap âlimleriyle vakit vakit camilerde ve hususî toplantılarda buluşur ve dinî mübahaseler ederlermiş.

Üstâd, Arab âlimlerinin biz Türklerden çok mutaassıp ve daha inhisarcı olduklarını söylerdi. Meselâ ne zaman Rasûlüllah sallallâhü aleyhi ve sellemden bahsetseler

“nebiyyüna el’arabî” (Peygamberimiz Araptır) derlermiş.

Bu sözü Arab âlimlerinden sık sık işiden ve tabiî içerleyen üstâd; günün birinde son olarak bir daha işidince kızarak ve sabredemiyerek hemen ilâve etmiş;

“ Allah’ımız da Türktür.”

Bu haklı mukabele' üzerine görüşüp konuştuğu Mısırlılar **“nebiyyüna el’arabî”** sözünü bir daha ağızlarına almamışlardır.

Evet; din bakımından Arabtan ziyade müslüman olan üstâd, milliyet bahis mevzuu olunca bu derece milliyetperverdir.

Mayıs 1336 (1920) da mürşitleri Ahmed Amîş: Efendinin irtihal buyurmaları üzerine, başsız ve tesellisiz kalmış olan bir kısım mensupları, üstadın

etrafında dolaşıyorlar; kendilerini bir araya toplamalarını istiyorlar; fakat üstâd buna taraftar olmuyor. Esasen: arkadaşlarından büyük bir kısmı da türbedâr Mehmet Efendi nezdinde kendilerine bir muhit yapıyorlar, pek azı bu tarafa geliyorlar.

Fakat bu hal, bu başsızlık bir sene kadar böylece sürüyor; sonra yavaş yavaş bir muhit husule geliyor. Kendisini sevenler, ilmini, irfanını takdir edenler etrafında toplanıyorlar.

İlkin kayıtsız, şartsız kendisiyle görüşenlerin yüksek tahsil görmüş gençler, olması bilhassa; dikkati üzerine çekecek kadar mühimdir. Bunu da yine elde bulunan mektuplarının muhataplarından ve onların adreslerinden öğreniyoruz.

Yüksek mekteplerde müsbet ilimleri okuyarak, ancak lâboratuvârlarda tahlil neticesinde, anlaşılan veya mikroskoplar altında görülen şeylere inanmış olan; fakat aynı zamanda din derslerinde, düşünmeksizin ve muhakeme etmeksizin- inanmayı telkin eden birbirini nâkız bilgilerle mücehhez bulunan tabip, kimyager, eczacı, hukukçu, edebiyatçı; felsefeci birçok genç, tesadüfün ve talihin karşılarına çıkarmış olduğu bu yeni ve parlâk yıldızı görünce; tabiatiyle; cazibesine kapılıyorlar ve etrafında toplanıp istifadeye başlıyorlar.

Bu mesele her ne zaman bahis mevzuu olsa:

“ Ben, mürşidim diye iddia etmedim; fakat etrafımdakiler beni/çok tevkir ettiler.” Buyururlardı. Ahmed Amîş Efendi de:

“Şeriati tut, hakikati yut!”

Buyururlarmış.

Sunullah Gaybî’nin şu beytinide hakikati açık söylemekteki tehlikeyi anlatıyor.

“Başımız meydana koyduk, keşf-i esrar eyledik;.”
“Enbiya-vü evliyanın ketmettiği mâna budur!”

Abdülâziz Mecdi'Efendi derdi ki:

Bir gün mürşidim Ahmed Amîş Efendi:

“Mecdi, sakın sırrı fâş etme!”

Dedi.

“Acaba bir şey mi yaptım?” diye korktum. Benim korkumu gidermek ve bir hakikat bildirmiş olmak için buyurdular.

"Edemezsin ki, edilemez ki, ruhunu ortaya at, faş et anlat bakalım. Edemezsin, O’da öyledir".

Bu tenvir ve irşaddan mülhem olarak, Mecdi Efendi derlerdi ki,

"Cenabı Hak sırrı vahdetin gizlenmesini ister ve bu işi mahdut kulları ile idare eder, irşad ve idlal kendisindendir.”

Abdülâziz Mecdi Efendi irtihalleri beklenmedik bir zamanda olmuştur. Sıhhati yerinde, çalışıyor, yazıyor, yazdırıyordu, 1941 senesi hazıranının ilk haftasında Kitabülmarife tercümesi dolayısıyla nezdlerinde bulunduğum sırada:

“Doktorlar kuvvetli gıda almaktan menediyorlar; hâlbuki onlarda olmayınca, bu işler görülemiyor; bakalım ne yapacağız?”

Buyurdular ve yine tercümeyi takrire başladılar. Fakat hareketlerinde, tavırlarında, takrirlerinde ve seslerinde bir gevşeklik, bir yorgunluk hissedilmiyor değildi.

Ertesi hafta bir mazeretim dolayısıyla, ziyaret edememiştim. Üçüncü haftadaki ziyaretimde kendilerini yatakta gördüm. Şu halde felâket haziran

ayı içinde baş gösterdi demektir. Evet; üstâd artık ilmî hayatına son vermiş ve iki eserini de yarıda bırakmıştı.

Hastalıkları esnasında hiç bir vasiyette, hiç bir arzu ve emirde bulunmadılar. Ancak bu sırada söylediği bazı sözleri birer manevî işaret gibi telâkki edenler az çok arzularını sezmeğe çalışmışlardı. Ancak **“son günlerinde aile efradını toplayarak kendisinden sonra öpecekleri elin AHMED TÂHİR MARÂŞÎ EFENDİ olacağını tebşir ettiği rivayetini beyan ederiz.”** [25]

Aile hekimi Profesör Doktor Süheyl Ünver le arkadaşları Salim Ahmed ve Nuri; büyük hasta ile çok yakından alâkadar oluyorlardı. Mütehassıs doktorlar da davetle konsültasyonlar yapıldı. Tedavi şekli tesbit olundu. Bu gençler, tedavi usullerini tatbika başladılar. Fakat hastalık günden güne arttı, eksilmedi. Nihayet dört gün koma içinde kaldıktan sonra, **1941 senesi Ağustosunun 27 nci çarşamba** sabahı saat ikiye çeyrek kala (Şaban 1360) irtihal - buyurdular.

İrtihal’in lügat mânası bu büyük hâdiseyi hakkiyle ve tamamiyle anlatamıyor. En doğrusunu, Mahmud’ül kemal bir edibimizin şu sözleri ifade eder:

“O, 75 seneden beri mütehassir olduğu hir âlem-i feyzafeyze yükseldi. Kudsiyan ile tertib-i bezm etti. Âlî idi, itilâ etti. Safî idi, safa buldu. Rahîm idi, rahmet gördü. Cemil idi, cemâle kavuş-

---

[25] Daha sonradan alınan bilgiler ışığında bu bilgi buraya derç edilmiştir. (Hazırlayan)

tu. Münevverülkalb idi, şimdi bir âlemdi nurda tenezzüh ediyor. Bir bülbül-i ilâhî-neva idi, şimdi, bahar içinde bahar görüyor. Binaberin pâmal-i mevt olmadı, müstağrak-ı hayat oldu.”

Nâş-i mağfiret-nakışları Ağustosun 27 nci çarşamba günü saat 16 da Bayezid’de Soğanağa mahallesinde Nur sokağındaki saadethânelerinden kaldırılarak hürmetkârlarının elleri ve omuzları üstünde Fatih Camiine götürüldü. Orada ikindiden sonra cenaze namazları kılınarak yine eller ve omuzlar üstünde Edirnekapıdaki şehitliğe götürülüp rahmanın rahmetine vedia kılındı.

Ve´s-selamü ala men ittebeal Huda

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ

وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

****
***
**
*